

The background of the cover is a blurred photograph of a beach. In the foreground, a single, round, translucent orange amber bead is in sharp focus, resting on the dark, pebbly sand. Other small, light-colored pebbles and shells are scattered around it, but they are out of focus. The background shows the gentle waves of the sea meeting the shore under a clear blue sky.

JANTAROVÁ STEZKA V PROMĚNÁCH ČASU

Ivan Čižmář
Hana Čižmářová
Alena Humpolová
(eds.)

JANTAROVÁ STEZKA V PROMĚNÁCH ČASU

Ivan Čižmář
Hana Čižmářová
Alena Humpolová
[eds.]

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Moravské zemské muzeum (DKRVO, MK000094862).

Recenzovali: Doc. PhDr. Luboš Jiráň, CSc.
PhDr. Karol Pieta, DrSc.

Za znění, obsah příspěvků a kvalitu obrazových příloh odpovídají autoři.

Obsah

Úvodem	10
Tabula gratulatoria	15
Bibliografie	16

Před keltskou expanzí / Before Celtic expansion

HOLUBOVÁ Zuzana – NAVRÁTIL Aleš	21
Nové poznatky k halštatskému osídlení Pálavy New Hallstatt period findings from Pálava Hills	
HOLUBOVÁ Zuzana – PŘICHYSTAL Michal – DOBISÍKOVÁ Miluše – DRESLEROVÁ Gabriela – KALA Jiří – KUČERA Lukáš – PŘICHYSTAL Antonín	33
Halštatské pohřebiště v Brně-Horních Heršpicích Hallstatt burial ground in Brno-Horní Heršpice	
GOLEC Martin – KOS Petr	71
The Hallstatt hoard of Roštín "Vlčák", Kroměříž district (CZ) Halštatský depot z Roštína „Vlčáku“, okr. Kroměříž	
NOVÁK Marek	89
Nové poznatky k hrotům východního typu z Rysova New findings about arrowheads of the so called eastern type from Rysov	
PARMA David	99
Nálezy z doby bronzové a halštatské z Němčic nad Hanou – Víceměřic (okr. Prostějov) Bronze Age and Early Iron Age findings from Němčice nad Hanou – Víceměřice (Prostějov district)	
STUHLÍK Stanislav	109
Hroby kultury lužických popelnicových polí z Kostelce na Hané Graves from Lusatian Urnfield culture in Kostelec na Hané	

U zrodu doby laténské / At the birth La Tène period

ENDER Pavla – ENDER Wolfgang	125
Fremdes Gut zwischen Elbe und Weißer Elster. Neue und alte Frühlatèneimporte in Sachsen Cizí zboží mezi Labem a Bílým Halštrovem. Nové a staré časně laténské importy v Sasku	
FURMAN Martin – BREZŇANOVÁ Gabriela	141
Spony typu Liptov? Liptov type fibulas?	

GOLÁŘOVÁ Petra – HLAVA Miloš	149
Předduchcovský horizont (subfáze LT B1a) na Moravě	
Pre-Duchcov horizon (sub-phase LT B1a) in Moravia	

PLESKA Miroslav	161
Nálezy časně laténské malované keramiky v Čechách	
New finds of the early La Tène painted pottery in Bohemia	

RAMSL Peter – NOVOTNY Friederike	169
Grab 814 aus dem hallstatt-/frühatlätenezeitlichen Gräberfeld von Franzhausen. Traumatische und krankhafte Befunde an Kinderskeletten und die Vorstellung des Fibeltypus „Franzhausen“	
Hrob 814 z halštatského a časně laténského pohřebiště z Franzhausenu. Traumatické a patologické nálezy na dětských skeletech a představení spony typu „Franzhausen“	

Na druhém břehu / On the other side

BŘEZINOVÁ Gertrúda	191
Hroby z pohřebiska v Nitre-Zobore „Martinském vrchu“	
Graves from the burial ground in Nitra-Zobor “Martinský vrch”	

ČIŽMÁŘ Ivan – POPELKA Miroslav	203
Pozdně laténské žárové hroby ze Seče (okr. Prostějov). Příspěvek k pohřebnímu ritu	
pozdní doby laténské na Moravě	
Spätlatènezeitliche Brandgräber aus Seč (Bez. Prostějov). Beitrag zum Begräbnisritus	
aus Spätlatènezeit in Mähren	

DULĘBA Przemysław – DEMIDZIUK Krzysztof	213
The Sulimów burial: contribution to the research history of the Celtic settlement in Lower Silesia	
Pohřeb ze Sulimówa: příspěvek k historii výzkumu keltského osídlení v Dolním Slezsku	

GRÜNSEISEN Jiří – KOLAŘÍK Václav – SEDLÁČKOVÁ Lenka	221
Laténské pohřebiště v Brně-Štýřicích	
La Tène cemetery in Brno-Štýřice	

KALÁBEK Marek – ŠÍŇ Lukáš	231
Laténské sídlištní pohřby v Olomouci-Slavoníně	
La Tène settlement burials from Olomouc-Slavonín	

KLEMENTOVÁ Jana – SANKOT Pavel	245
Neue latènezeitliche Gräber in Hostivice, Landkreis Prag-West	
Nové laténské hroby v Hostivici, okres Praha-západ	

LEČBYCH Marek	259
Laténské pohřebiště v Hošticích-Herolticích (okr. Vyškov)	
La Tène cemetery in Hoštice-Heroltice (Vyškov district)	

Odrazy (ne)všedního života / Reflections of (non)everyday life

ČIŽMÁŘOVÁ Hana	279
První nález skleněného náramku se sedmi žebry na Moravě a drobné poznámky k výrobě a distribuci skleněných předmětů v Němčicích nad Hanou	
First find of a glass bracelet with seven ribs in Moravia and brief remarks on the production and distribution of glass items in Němčice nad Hanou	
DULĘBA Przemysław – SŁOMSKA Joanna – SOIDA Jacek	287
A weaving loom from the La Tène settlement in Samborowice in Upper Silesia	
Tkalcovský stav z laténského sídliště v Samborowicích v Horním Slezsku	
HORÁK Jan	303
Tools of war, or something more? A note on the role and meaning of the sword in Late Iron Age in Moravia	
Nástroj války, nebo něco víc? Poznámka k roli a významu meče v mladší době železné na Moravě	
JOŠKOVÁ Tereza – MILITKÝ Jiří – PEŠTA Matěj	311
Nálezy z doby laténské na Přeloučsku	
Funde aus der Latènezeit von Přelouč Gebiet	
KARWOWSKI Maciej	327
Boii iron “Schüsselfibel” of Kostrzewski type J and their distribution area	
Železné bójské „Schüsselfibel” typu Kostrzewski J a oblast jejich distribuce	
MANGEL Tomáš – MILITKÝ Jiří – VÍCH David	339
Laténské osídlení povodí Tiché Orlice	
La Tène settlement of the water catchment area of the Tichá Orlice River	
MÍROVÁ Zuzana	355
Vůz a koňský postroj v době laténské na Moravě	
The wagon and horse harness in the La Tène period in Moravia	
VENCLOVÁ Natalie – DANIELISOVÁ Alžběta	385
Středočeská oppida a jejich zázemí: příklad Kosoře	
Central Bohemian oppida and their hinterland: the case of Kosoř	
WALDHAUSER Jiří – NOVÁK Radek	399
Laténské osídlení polohy „Valcha“ v Jičíně a keltské mincovnictví Jičínska	
La Tène settlement in Jičín “Valcha” and Celtic coinage in the Jičín region	
ZEMAN Tomáš – GOLEC Martin – HALAMA Jakub	423
Doklady pobytů v jeskyních Moravského krasu a jejich okolí v době laténské, římské a stěhování národů	
Evidence of stays in the caves of the Moravian Karst and their environs at the times of the La Tène, Roman and Migration periods	
BENEDIKOVÁ Lucia – BIELICHOVÁ Zora – MIHÁLYIOVÁ Jana – HENSEL Karol	465
Sídliště z doby římské v Likavce (okr. Ružomberok)	
The Early Roman period settlement in Likavka (Ružomberok district)	

Mýty a představy / Myths and notions

GUŠTIN Mitja	505
Die Wurzeln der keltischen Keilerfiguren	
Původ keltských kančích figurek	
MEGAW Vincent	515
A (Celtic) loss of face? Ambiguity and an Iron Age puzzle piece revisited	
Ztracená (keltská) tvář? Nejednoznačnost a kousek skládanky z doby železné – nový pohled	

Obchod a dálkové kontakty / Trade and long distance contacts

BENEŠ Zdeněk	535
Cennosti z blízka i z dále. Doklady nadregionálních kontaktů na pozdně laténském podhradí	
hradiště Kolo u Týnce nad Labem, okr. Kolín	
Valuables from nearby and faraway. Testimony of supraregional contacts on the Late La Tène bailey	
of the Kolo hillfort near Týnec nad Labem, Kolín district	
BOUZEK Jan	549
Importy ze Středomoří ve střední Evropě v době železné	
Imports from the Mediterranean in Central Europe in the Iron Age	
ČAMBAL Radoslav – BUDAJ Marek	555
Razidlo na drobné keltské mince s koníkem zo Slovenska	
Die for small Celtic coins with horse from Slovakia	
DIZDAR Marko	559
Late La Tène bronze fibulae with loops on the foot (fibules à crête).	
Contacts between Central Europe and the south-eastern Carpathian Basin	
Pozdně laténské bronzové spony se smyčkami na patce (fibules à crête).	
Kontakty mezi střední Evropou a jihovýchodní Karpatskou kotlinou	
KAVUR Boris	569
If you want me to take you seriously... Pull up your pants	
Chceš-li, abych tě bral vážně... Natáhni si kalhoty	
KOLNÍKOVÁ Eva – RAJTÁR Ján	579
Mince Vindelikov z Cífera-Pácu a z dalších laténských lokalit na Slovensku	
Münzen der Vindeliker aus Cífer-Pác und von anderen latènezeitlichen Fundorten in der Slowakei	
KYSELA Jan	589
Hic sunt leones (vel canes). O jižních importech předoppidálního období (a jejich pitvorném potomstvu)	
Hic sunt leones (vel canes). On southern imports in the pre-oppida period (and their frowny offsprings)	
OLEDZKI Marek	603
The Gepids – the problems of topo- and ethnogenesis	
Gepidové – problémy topo- a etnogeneze	
SCHMIDTOVÁ Dominika	611
Artefakty střeoevropské provenience starší doby železné v italském prostředí	
The early Iron Age artifacts with Central European origin in the Italian environment	

SMĚLÝ Tomáš	635
Moravský horizont českého předstradonického mincovnictví – svědectví o ovládnutí Čech moravskými elitami	
Moravian horizon of Bohemian pre-Stradonice coinage – evidence of Moravian elites taking over control of Bohemia	

Měřitelné poznání / Measurable cognition

DOBÍŠKOVÁ Miluše	679
Laténské hroby z Hostivic. Antropologické zhodnocení	
Celtic graves from Hostivice. Anthropological evaluation	

JOHN Jan	691
Příspěvek nedestruktivní archeologie k průzkumu viereckschanze u Stožic v jižních Čechách	
The contribution of non-destructive archaeology to the survey of the viereckschanze at Stožice (South Bohemia)	

KŘIVÁNEK Roman	697
Geofyzikální průzkum a identifikované ztráty na lokalitách z doby laténské. Příklady Týnec nad Labem a Úhonice ve středních Čechách	
Geophysical survey and identified losses at sites from the La Tène period. Examples Týnec nad Labem and Úhonice in central Bohemia	

OSTRÁ Irena	705
Prstencovitá nádoba z oppida Staré Hradisko (okr. Prostějov)	
An annular vessel from the Staré Hradisko oppidum (Prostějov district)	

SALAC Vladimír	711
Česká a moravská oppida mezi pravěkem a raným středověkem	
Böhmische und mährische Oppida zwischen Urgeschichte und Frühmittelalter	

Seznam autorů	725
---------------------	-----

Vážení a milí kolegové a kolegyně,

dostává se Vám do rukou monografie Jantarová stezka v proměnách času dedikovaná osobnosti a dílu PhDr. Jany Čižmářové. Psát o Janě Čižmářové je v mnoha ohledech snadný a současně velmi obtížný úkol. Jana Čižmářová je jednoznačně již dlouhé desítky let nepřehlédnutelnou autorkou desítek vědeckých i populárních textů, respektovanou archeoložkou a historičkou, ale v první řadě vzácnou kolegyní, která podstatnou část svého profesního života spojila s Moravským zemským muzeem, jeho sbírkami protohistorického období (doba laténská, římská a stěhování národů) a antiky, stejně jako s dlouhodobým výzkumem obzvláště pohřebišť a sídelních struktur doby laténské a obecným studiem této historické periody.

Nejenom desítky monografií, studií ve sbornících a odborných periodících, ale také výstav a proslavených přednášek na vědeckých sympoziích doma i v zahraničí i před laickou veřejností, nejlépe demonstrují šíři odborného záměru jubilantky, ale hlavně košatost jejího odborného portfolia.

Muzejní práce vždy přinášela specifické výzvy. Toto konstatování není nějakou floskulí, ale životním poznatkem vycházejícím z dlouhodobé praxe muzejníka, uvědoměním si skutečnosti, že práce muzejního kurátora a odborného pracovníka skutečně vyžaduje unikátní individualitu i odborné vybavení. Práce v paměťové instituci, jakou je rovněž Moravské zemské muzeum, je totiž postavena hned na čtyřech pilířích, které musí být v rovnováze: práce v terénu a její dokumentace, odborná kurátorská práce a vědecké vyhodnocení materiálu i nezbytná edukace a popularizace nashromážděných poznatků a kulturního bohatství, často jinak dřímajícího v šeru muzejních depozitářů. Přitom žádný z uvedených pilířů by neměl přespříliš dominovat na úkor ostatních, vše by mělo existovat v symbióze, od získávání předmětů do sbírky, jejich utřídění a digitalizaci, po schopnost získané prostředky prezentovat, ať již laické veřejnosti (formou přednášek či výstav), či jejich vědecké uplatnění v profesní komunitě. Vždyť jak kvalitním může být muzejník kurátorem svěřených sbírek, pokud nebude odborníkem na poli výzkumu, který jeho sbírka pomáhá dokumentovat. A naopak může člověk oslyšet potřebu odborné obce po vědecké práci, pokud tato vychází z jeho poctivé práce sběratelské, kurátorské a hlubokého poznání pole výzkumu a materiálové základny? A kdo jiný, než takto vědomostně vybavený člověk je potom předurčen své poznatky dále přenášet, ať již na studenty, či na „poznatků chtivou“ veřejnost? Zde je třeba konstatovat, že právě PhDr. Jana Čižmářová vždy byla ukázkovým „specimenem“, jak tato symbióza v dlouhodobém horizontu může a vlastně má fungovat.

Ovšem nejenom to je v životě lidském důležité... Mnozí z nás, kteří máme tu čest se s kolegyní Janou Čižmářovou po dlouhá léta služebně i osobně potkávat, můžeme rovněž konstatovat, že nám osud v její personě nadělil nejenom vzácnou a profesně velmi nadanou a zdatnou kolegyni, ale zejména mimořádně trpělivou a empatickou lidskou bytost, která nikdy neodmítla prosbu o radu, pomoc či nezaváhala utrousit vlídné slovo potřebným.

Milá Jano, děkuji Ti za Tvou dosavadní práci pro Moravské zemské muzeum a přeji Ti vše nejlepší do dalších let.

Mgr. Jiří Mitáček, Ph.D.
Generální ředitel MZM

Úvod editorů

Jantarová stezka představovala po celé období protohistorické epochy důležitý koridor spojující severní Pobaltskou oblast se Středomořím, a jak již název vypovídá, hlavní komoditou na této cestě byla jantarová surovina a výrobky z ní provedené, které tvořily protihodnotu luxusního zboží typického pro vyspělejší Adriatickou oblast.

V souvislosti s touto obchodní trasou byla napříč Evropou budována důležitá centra, která byla nezbytná pro správné fungování obchodu. S ohledem na dlouhodobé využívání a složité větvení Jantarové stezky nelze její průběh přesně lokalizovat, jisté ovšem je, že jeden z hlavních proudů probíhal přes území Moravy, což se také odráží na intenzitě osídlení (nejen) v době laténské v tomto prostoru. Právě v nejvýznamnějším moravském muzeu je uložena velká část sbírek obsahujících nálezy ze zásadních nalezišť pro zkoumání této problematiky, ať se již jedná o legendární Maloměřickou konvici, většinu nálezů z nejvýznamnějších keltských center na Moravě (Němčice nad Hanou a Staré Hradisko) nebo třeba pohřebišť. Jana Čižmářová, jakožto kurátorka, má k uvedeným sbírkám velmi blízko, a proto i z toho důvodu se řada z nich stala předmětem jejího odborného zpracování.

Účelem této knihy je kromě vzdání holdu při příležitosti významného jubilea Jany Čižmářové přinést i řadu nových informací více či méně se dotýkajících jejího odborného zaměření.

Při sestavování knihy se sešla celá řada rozličných zajímavých příspěvků různým způsobem se problematiky dotýkajících a s ohledem na širokou škálu témat byly tyto sestaveny do jednotlivých tematicky či chronologicky zaměřených kapitol. Věříme, že kniha přinese mnoho nových poznatků, které snad alespoň malým dílem přispějí k doplnění pomyslné mozaiky ztvárňující představu o dění na nejvýznamnějším obchodním koridoru (nejen) v době železné. Obraz dob minulých, jehož konečnou podobu však patrně nikdy nebudeme znát, tak bude doplněn o příběhy z Jantarové stezky dotýkající se jak našeho blízkého okolí, tak vzdálenějších oblastí Evropy.

Ivan Čižmář – Hana Čižmářová – Alena Humpolová

Milá Janka!

Nechce sa nám to ani veriť, ale čas je neúprosný a rovnakým tempom ukrája každému z nás z toho času, ktorý tu v pozemskom svete máme k dispozícii. V tomto roku sa dožívaš úžasného jubilea. Máš bohatý osobný i pracovný život, plný krásnych ľudí, lásky a hlavne početnej rodinky, kde si vždy našla správne zázemie, oporu a pochopenie. Nie vždy Ti váhy osudu boli pozitívne naklonené. Ťažko sa s tým vyrovnáva a ešte ťažšie sa dá vrátiť späť do reality bežného života. Práve vtedy Ti najviac pomohla Tvoja rodina, deti a vnúčatka. Nemalú zásluhu mala aj práca, ktorá Ťa baví a robíš ju s veľkým nasadením a vždy s novými nápadmi.

Napriek tomu, že katedry archeológie v Brne, v Bratislave a v Prahe mali počas našich čias štúdia veľmi intenzívne kontakty a dá sa povedať, že sme sa relatívne navzájom dobre poznali, s Tebou som nemala to šťastie sa stretnúť. Počas štúdia sa naše cesty tesne minuli. Študovala si v rokoch 1968–1973 prehistóriu a etnografiu na Filozofickej fakulte University Jana Evangelisty Purkyně v Brne (teraz Masarykova univerzita). Diplomovú prácu si mala na tému Sídlištní objekty doby protohistorické na Moravě. V rokoch 1973–1987 si pôsobila ako archeológ v Muzeu města Brna na Špilberku. V roku 1982 si získala titul PhDr. Od roku 1987 pracuješ v Moravském zemském muzeu v Brne ako kurátorka protohistorických zbierok a zbierky antiky. Máš za sebou veľa úspešných výskumov, výstav, prezentácií, publikačných výstupov, tak vlastných, ako aj editorovaných. Ak sa na Teba ktokoľvek obráti v pracovnej veci, vždy vieš poradiť a všetko veľmi príjemne a promptne vyriešiť.

Špecializuješ sa na dobu laténsku. Za pôsobenia v brnenskom mestskom muzeu, kde k hlavnej činnosti patrili záchranné archeologické výskumy, si bola vedúcou niekoľkých výskumov na území mesta Brna (napr. Bystřec, Horní Heršpice, Starý Lískovec, Stránská skála, Žebětín). Ako archeológ v Moravském zemském muzeu si tiež uskutočnila rad výskumov (napr. Dolní Bojanovice, Hostýn, Ptení). Realizovala si početné výstavy (Langobardi na Moravě, Drahé kameny v pravěku, Antické umění v moravských sbírkách a nálezech, Kelty na Moravě, Germáni a Římané); Tvoje výstavy boli inštalované viackrát aj v ďalších muzeách v Čechách a aj v zahraničí (napríklad. výstava Kelty na Moravě – od roku 1996 – mala 15 repríz vrátane zahraničnej v Asparn v Dolnom Rakúsku). Ako kurátorka muzea sa venuješ hlavne spracovaniu starých muzejných fondov, predovšetkým materiálu z moravských keltských pohrebísk; bola si riešiteľkou dvoch projektov Ministerstva kultury České republiky na túto tému (Archeologické nálezy v Brně-Maloměřicích, Keltské pohřebiště v Holubicích), v rámci ďalšieho podobného projektu si spracovala keltské pohrebiská na Brnensku a na Vyškovsku. Z posledných monografií patrí spracovanie a vyhodnotenie spôn z Němčic a zo Starého Hradiska. Keltskej problematike sú venované početné štúdie, prednášky, účasti na konferenciách. Asi nepochybíme, ak za najpopulárnejšiu monografiu označíme Encyklopediu Kelty na Morave a v Sliezsku, ktorá vyšla v roku 2004. Svoje dlhoročné skúsenosti v odbore si odovzdávala aj mladej generácii archeológov na Slezské univerzite v Opave v rokoch 1996–2002.

Naše cesty sa skrížili až sprostredkované cez Tvojho manžela Miloša. Začalo sa to vlastne organizovaním medzinárodných konferencií venovaných problematike doby železnej v Čechách, na Morave a Slovensku. Prvé stretnutie organizovala práve moravská strana. Vtedy sa česko-slovenská bádateľská skupina pre mladšiu dobu železnú rozhodla neprerušiť vzájomné kontakty odborníkov pre dobu laténsku po rozdelení Československej republiky na dva samostatné štáty. Hlavnými organizátormi boli tri inštitúcie a to Archeologický ústav ČR Praha, Ústav archeologické památkové péče Brno a Archeologický ústav SAV Nitra. Garanti týchto každoročne sa opakujúcich stretnutí boli Miloš Čižmář, Karol Pieta a Natalie Venclová. Dnes už máme za sebou dvadsať úspešných stretnutí, kde sa nielen nadviazali, ale aj upevnili mnohé pracovné, ale aj osobné priateľstvá. To naše patrí dúfam k obom z nich.

Poznáme sa súkromne a tiež pracovne. Za seba môžem povedať, že mám pocit naladenia na jednej hodnotovej životnej vlne (možno je to aj tým, že sme narodené v jednom znamení). Na prvom mieste je rodina. Spokojnosť v rodine sa potom automaticky prenáša aj do pracovného prostredia, kde dokážeš s ľuďmi okolo seba spolupracovať a mať priateľský vzťah, napriek tomu, že vyžaduješ kvalitné plnenie uložených povinností. Nikdy nezabudnem na príjemné posedenia vo Vašej záhrade. Prvé aj spolu s Milošom. Neskôr iba my s našimi vnúčatami.

Od roku 2011 si členkou Redakčnej rady Štúdiijných zvestí AÚ SAV v Nitre. Za hlavné redaktorky Ti chcem poďakovať za Tvoju prácu. Vždy, keď sa dá, pricestuješ do Nitry, riešime spolu odbornosť a kvalitu príspevkov tak, aby časopis ustál svoj kredit, ktorý aj vďaka Tvojej práci je na dobrej úrovni.

Veľa spokojných rokov!

Gerta Březinová

Daljni preteklosti valovite pokrajine okrog Moravskih vrat sta Jana in Miloš posvečala vso svojo življenjsko delovno energijo. Moravské zemské muzeum je s svojimi zakladi destinacija, mimo katere ne moreš in smeš, obvezno jo obiščeš, ko prestopiš Istros, mogočen tok Donave. Z knjigo Jana Filipa v roki, je bila njuna domovina v obdobju našega prvega srečanja dragocena zakladnica in prispodoba keltske civilizacije. V zadnjih desetletjih so zame bila Moravska vrata pomemben prostor, povezan s priselitvijo Slovanov v zaledje zgornjega Jadrana in pomenom Velike Morave v slovenski arheologiji. Naša srečanja so bila kratka, mimobežna, polna prijateljskega spoštovanja.

Za Jano, varuhinjo arheološke dediščine v muzeju, je vsak predmet svet in dragocena priča oddaljene preteklosti. Ob Rimljanih, Langobardih in drugih starožitnostih so v ospredju njenega dela Kelti na Moravskem in Šleziji. Prav po njeni zaslugi so Boi, prebivalci ob Moravi, med najbolj poznanimi keltskimi plemeni v Srednji Evropi. Ob velikih zgodovinskih temah ima življenje in stroka tudi manjše mozaične kamenčke. Jana je v nekem trenutku skrbno zbiralala miniaturne votivne ščite keltskih oblik; mene je zanimala bronasta pločevina okrašena z značilnimi keltskimi glavami iz Staréga Hradiska: »O zlomku kování uloženém v Prostějově, se neodvažuji soudit. Najlépe bude prohlédnut sí vče osobné – rada ti přivídám«, mi je ljubeznivo sporočila po faksu. Pločevina iz Staréga Hradiska je še vedno izziv, morda pa tudi priložnost, da obnoviva stik in skupaj razrešiva njihov izvor in uporabo.

Z Milošem naju je družil pogovor o zahtevnosti organizacije obsežnih terenskih raziskav, ki jo je v devetdesetih prejšnjega stoletja prinesla gradnja avtocest na Moravskem in v Sloveniji. Postavljala sva si vprašanja o organiziranosti arheologije in uspešnosti terenskih raziskav s pomočjo zasebnih arheoloških skupin; govorila sva tudi o sistemskih in človeških možnostih njihovega preživetja. Pogovarjala sva se o pomenu izdajanja strokovne arheološke literature. Podajanje knjig iz rok v roke, je bil eden izmed posebnih trenutkov najinih srečanj. Miloš me je obiskal v Ljubljani in Piranu na sončni strani Alp. V krajih kjer sem doma; Jano še pričakujem.

Mitja Guštin

First, I have to thank to a museum curator who, more than 20 years ago, opened the depot to a young student coming from afar. Being able to see, touch, feel and smell the finds from an almost mythological site of Celtic archaeology deepened my passion for a subject to which (periodically) I am constantly returning. It forever remained one of the turning points in the crossroads of my professional orientations. It was Jana, the jubilant to which this book and my modest contribution are dedicated, who made me feel important and proud with her gesture. And today, not remembering anything I said that day in Brno, I can still recall my gratitude to her, when she turned to me her back saying that I should return to her office when I will have enough of Staré Hradisko.

Boris Kavur

Liebe Jana, liebe Jubilarin,

an dieser Stelle zusammenzufassen, wofür ich Dir alles danken möchte, übersteigt den Rahmen. Zuerst möchte ich Dir hier für unsere effektive Zusammenarbeit in der Archäologie danken. Sei es für Material und Dokumentation, die Du mir bereitwillig und voller Vertrauen zur Verfügung gestellt hast, für die Vorbereitung von Projekten und die vielen fruchtbaren und konstruktiven Diskussionen, wenn ich bei Dir im Büro im Museum war. Mit diesem Wissensvorsprung hatte ich die Grundlage, auch größere Projekte zu beantragen und auszuführen. Weiters möchte ich Dir besonders für die familiäre Aufnahme und Unterstützung danken, als ich als Stipendiat in Brno war und auch die kulinarischen Genüsse und den südmährischen Wein im Kreise deiner Familie genießen durfte. Es mögen auch meine mährischen Wurzeln sein, die mich immer wieder nach Brno-Husovice an der Svitava führen, wo ich mich immer willkommen und zu Hause fühlen kann.

Peter Rams

Věnováno PhDr. Janě Čižmářové

*za její neobyčejně dlouhodobý pozitivní přístup
k lidem, práci a životu.*

Tabula gratulatoria

Lucia Benediková	Nitra	Lukáš Kučera	Olomouc
Zdeněk Beneš	Praha	Roman Křivánek	Praha
Jan Bouzek	Praha	Jan Kysela	Praha
Dragan Božič	Ljubljana	Jana Langová	Zlín
Zora Bielichová	Nitra	Marek Lečbych	Brno
Gabriela Brežňanová	Banská Bystrica	Tomáš Mangel	Hradec Králové
Gertrúda Březinová	Nitra	Vincent Megaw	Adelaide
Marek Budaj	Bratislava	Zdena Měchurová	Brno
Jozef Bujna	Nitra	Jana Mihályiová	Nitra
Daniel Bursák	Praha	Jan Michálek	Písek
Radoslav Čambal	Bratislava	Jiří Militký	Praha
Alžběta Čerevková	Brno	Elena Miroššayová	Košice
Katarína Čerňanová	Brno	Zuzana Mírová	Olomouc
Ivan Čižmář	Brno	Aleš Navrátil	Brno
Hana Čižmářová	Brno	Marek Novák	Brno
David Daněček	Roztoky	Radek Novák	Jičín
Alžběta Danielisová	Praha	Friederike Novotny	Wien
Krzysztof Demidziuk	Wrocław	Marek Olędzki	Łódź
Marko Dizdar	Zagreb	Irena Ostrá	Brno
Miluše Dobisíková	Praha	David Parma	Brno
Jiří Doležel	Brno	Matěj Pešta	Přelouč
Aleš Drechsler	Přerov	Karol Pieta	Nitra
Gabriela Dreslerová	Břeclav	Miroslav Pleska	Hradec Králové
Przemysław Dulęba	Wrocław	Lumír Poláček	Brno
Kristian Elschek	Nitra	Miroslav Popelka	Kroměříž
Pavla Ender	Dresden	Rudolf Procházka	Brno
Wolfgang Ender	Dresden	Antonín Přichystal	Brno
Pavel Fojtík	Prostějov	Michal Přichystal	Brno
Martin Furman	Žilina	Ján Rajtár	Nitra
Petra Goláňová	Brno	Peter Ramsel	Wien
Martin Golec	Olomouc	Petr Rataj	Opava
Jiří Grünseisen	Brno	Dominik Repka	Nitra
Mitja Guštin	Koper	Vladimír Salač	Praha
Mária Hajnalová	Nitra	Milan Salaš	Brno
Jakub Halama	Šumperk	Pavel Sankot	Praha
Karol Hensel	Bratislava	Lenka Sedláčková	Brno
Miloš Hlava	Olomouc	Andreas Schäfer	Bamberg
Petr Holodňák	Žatec	Dominika Schmidtová	Hradec Králové
Radmila Holodňáková	Žatec	Martin Schönfelder	Mainz
Zuzana Holubová	Brno	Susanne Sievers	Aschaffenburg
Veronika Holzer	Wien	Joanna Słomska	Łódź
Honza Horák	Bishop's Stortford	Tomáš Smělý	Praha
Alena Humpolová	Brno	Jacek Soida	Katowice
Ondřej Chvojka	České Budějovice	Milan Stloukal	Praha
Miroslav Chytráček	Praha	Stanislav Stuchlík	Brno
Jan Jílek	Pardubice	Matej Styk	Nitra
Jan John	České Budějovice	Lukáš Šín	Olomouc
Tereza Jošková	Pardubice	Miroslav Šmíd	Prostějov
Jiří Kala	Brno	Biba Teržan	Ljubljana
Marek Kalábek	Olomouc	Richard Thér	Hradec Králové
Maciej Karwowski	Wien	Peter Trebsche	Asparn an der Zaya
Boris Kavur	Koper	Martin Trefný	Hradec Králové
Jana Klementová	Roztoky u Prahy	Natalie Venclová	Praha
Václav Kolařík	Brno	David Vích	Vysoké Mýto
Eva Kolníková	Nitra	Marek Vlach	Brno
Balasz Komoróczy	Brno	Jiří Waldhauser	Praha
Petr Kos	Brno	Josef Wilczek	Brno/Dijon
Pavel Kouřil	Brno	Richard Zatloukal	Olomouc
Branislav Kovár	Nitra	Tomáš Zeman	Olomouc
Venceslas Kruta	Noisy-le-Roi	Zuzana Zetochová	Nitra

Bibliografie

Monografie

1. Pravěk Moravy. Brno: Moravské zemské muzeum 1996. ISBN 80-7028-028-X (et V. Ondruš, M. Salaš, J. Tejral).
2. Peregrinatio gothica. Brno: Moravské zemské muzeum 1997. ISBN 80-7028-109-X (et Z. Měchurová).
3. Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri 2004. ISBN 80-7277-249-X.
4. Keltské pohřebiště v Brně-Maloměřicích. Pravěk – Supplementum 14. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno 2005. ISBN 80-86399-16-8.
5. Keltská pohřebiště z Holubic a Křenovic. Pravěk – Supplementum 19. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno 2009. ISBN 978-80-86399-57-7.
6. Keltská pohřebiště na Moravě, okresy Brno-město a Brno-venkov. Brno: Moravské zemské muzeum 2011. ISBN 978-80-7028-382-0.
7. Keltská pohřebiště na Moravě, okresy Blansko a Vyškov. Brno: Moravské zemské muzeum 2013. ISBN 978-80-7028-420-9.
8. Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno: Moravské zemské muzeum 2014. ISBN 978-80-7028-432-2 (ed., et N. Venclová, G. Březinová).
9. Keltská pohřebiště na Moravě, okresy Hodonín, Kroměříž, Olomouc, Opava, Prostějov, Přerov, Uherské Hradiště, Zlín. Brno: Moravské zemské muzeum 2017. ISBN 978-80-7028-486-5.
10. Němčice a Staré Hradisko. Spony. Brno: Moravské zemské muzeum 2018. ISBN 978-80-7028-511-4 (et M. Čižmář, J. Meduna).
11. Tetčice: archeologické doklady lidských aktivit na katastru obce a blízkého okolí. Tetčice: Obec Tetčice 2015. ISBN 978-80-260-9203-2 (et A. Balcáková, A. Čerevková, Z. Hájek, H. Koubková, Z. Měchurová, Z. Nerudová, M. Salaš).
12. Hradiště nad Okluky a jeho objevitelé. Keltské oppidum Staré Hradisko a sbírka muzea v Boskovicích. Boskovice: Muzeum regionu Boskovicka 2018. ISBN 978-80-904089-9-9 (et I. Čižmář, H. Čižmářová, P. Goláňová, M. Hlava, Z. Jarůšková, A. Koucká, I. Ženožičková).
13. Keltská pohřebiště na Moravě, okresy Břeclav a Znojmo. Brno: Moravské zemské muzeum 2019. ISBN 978-80-7028-529-9.

Katalogy výstav

14. Antické umění v moravských sbírkách a nálezech. Průvodce výstavou. Brno: Moravské zemské muzeum 1997. ISBN 80-7028-102-2 (et M. Dufková, M. Pardyová).
15. Keltové na Moravě. Průvodce stejnojmennou výstavou, Moravské zemské muzeum – Dietrichsteinský palác 2. 5. 2001 – 30. 10. 2001. Brno: Moravské zemské muzeum 2001. ISBN 80-7028-165-0.
16. Die Kelten in Mähren. Von Kriegern und Bernsteinfürsten. Eine Sonderausstellung des Mährischen Landesmuseums Brünn im Museum für Urgeschichte des Landes Niederösterreich, Asparn a.d. Zaya, von 30. März bis 30. November 2003. St. Pölten: Abt. Kultur und Wissenschaft des Amtes der NÖ Landesregierung 2003. ISBN 3-85460-208-1.
17. Pohledy do nejstarší minulosti Židenic. Výstava archeologických nálezů z území městské části Brno-Židenice a okolí (et M. Simandl). Brno-Židenice: Úřad městské části Brno-Židenice 2004.
18. Zlato... symbol moci a bohatství (ze sbírek Moravského zemského muzea). Katalog a soubor doprovodných textů k výstavě. Brno: Moravské zemské muzeum 2012. ISBN 978-80-7028-392-9 (et L. Galuška, D. Grossmanová, S. Houzar, V. Hrazdil, M. Salaš, J. Šmerda).

Články

19. Příspěvek k poznání kultury šňůrové na Prostějovsku. Archeologické rozhledy XXVIII, 1976, 530–536 (et M. Šmíd).
20. Halštatské sídlištní objekty z Brněnských Ivanovic (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1975, 1977, 33–34.
21. Objekt z pozdní doby bronzové v Brněnských Ivanovicích (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1975, 1977, 23–24.
22. Nálezy horákovské kultury v Brně-Bohunicích (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1976, 1978, 42.
23. Předběžná zpráva o záchranném výzkumu v Brně-Starém Lískovci (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1976, 1978, 122–123.
24. Sběry na sídlištní ploše u Brněnských Ivanovic (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1976, 1978, 126.
25. Sídlištní objekt kultury s kanelovanou keramikou a slovanský žárový hrob z Vícemilic, obec Bučovice, okres Vyškov. Archeologické rozhledy XXX, 1978, 433–436 (et M. Čižmář).
26. Drobné nálezy z okrajových čtvrtí Brna (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1977, 1980, 113–114.
27. Nález mladohradištní keramiky ze Starého Brna (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1977, 1980, 81.
28. Záchranný výzkum sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou v Brně-Bystrci (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1978, 1980, 10–11 (et M. Čižmář).
29. Grabung eines Siedlungsobjektes der Trichterbecherkultur auf Stránská skála. Přehled výzkumů 1981, 1983, 21.
30. Výzkum dílen z doby kamenné na Stránské skále. Přehled výzkumů 1982, 1984, 11–12 (et J. Svoboda).
31. Hroby kultury s keramikou šňůrovou z Brna-Starého Lískovce. Archeologické rozhledy XXXVI, 1984, 208–215.
32. Gefäß der Horákov-Kultur aus Brno-Starý Lískovec (Bez. Brno-město). Přehled výzkumů 1983, 1985, 33–34.
33. Objekt s moravskou malovanou keramikou v Brně-Lišni (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1983, 1985, 24.

34. Sídliště lidu s moravskou malovanou keramikou v Brně-Bystřici. Archeologické rozhledy XL, 1988, 481–508 (et I. Rakovský).
35. Brno-Chrlice. Topografie archeologických nalezišť. Forum brunense I, 1988, 75–84.
36. Dvě neolitické lokality z Brna-Žebětína (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1986, 1989, 22 (et K. Geislerová).
37. Neue römerzeitliche Funde von Fensterurnen in Mähren. Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales LXXIV, 1989, 73–76.
38. Laténské pohřebiště v Brně-Chrlicích. Archeologické rozhledy XLII, 1990, 257–268.
39. Bílé kamenné závěsky z hrobů doby stěhování národů na Moravě. Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales LXXV, 1990, 59–65 (et I. Mrázek).
40. Záchranný výzkum v Brně-Horních Heršpicích (okr. Brno-město). Přehled výzkumů 1987, 1990, 89–90 (et K. Geislerová).
41. Rettungsgrabung der latènezeitlichen Siedlung in Brno-Horní Heršpice (Bez. Brno-město). Přehled výzkumů 1987, 1990, 44 (et P. Horáková).
42. Rettungsgrabung am Hostýn (Bez Kroměříž). Přehled výzkumů 1988, 1991, 73.
43. Výzkum laténské sídliště ve Ptení (okr. Prostějov). Přehled výzkumů 1990, 1993, 83.
44. Erforschung des Burgwalles am Hostýn (Gemeinde Chvalčov, Bez. Kroměříž). Přehled výzkumů 1989, 1993, 53–54.
45. Zjišťovací výzkum v Dolních Bojanovicích. Přehled výzkumů 1989, 1993, 116–117.
46. Laténský hrob z Pavlova – Dolního pole, okr. Břeclav. Pravěk Nová řada 1992/2, 1994, 293–298.
47. Doba laténská. In: Pravěk Moravy. Brno 1996, 69–79.
48. Bernstein auf dem keltischen Oppidum Staré Hradisko in Mähren. Arheološki vestnik 47, 1996, 173–182.
49. Bronzegefäße aus der Spätlatènezeit in Mähren, In: Kontakte längs der Bernsteinstrasse (zwischen Caput Adriae und den Ostseegebieten) in der Zeit um Christi Geburt. Kraków 1996, 117–125.
50. Sídliště ze starší doby hradištní v Brně-Starém Lískovci. Pravěk Nová řada 1994/4, 1996, 271–288.
51. Zjišťovací výzkum na hradišku Leskoun u Olbramovic (okr. Znojmo). Přehled výzkumů 1992, 1996, 85–87 (et A. Štrof, P. Vitula, M. Salaš, L. Kundera).
52. Halštatský hrob z Pavlova-Dolního pole, okr. Břeclav. Pravěk Nová řada 1997/7, 1998, 309–317.
53. Les nécropoles celtiques de la Moravie. Dossiers d'archéologie et sciences des origines 313, 2006, 26–33.
54. La poterie aux IVe–IIIe siècles avant J.-C. In: Celtes. Belges, Boïens, Rèmes, Volques... Morlanwelz 2006, 160.
55. Laténský náramek z Pavlova (okr. Břeclav). Pravěk Nová řada 16/2006, 2007, 243–250.
56. Detektorová prospekce lokalit z doby laténské na Moravě. Přehled výzkumů 49, 2008, 125–132 (et M. Čižmář, M. Kejzlar, E. Kolníková).
57. Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2008. Přehled výzkumů 50, 2009, 139–152 (et M. Čižmář, M. Kejzlar, E. Kolníková).
58. Ein gusstechnisches Wunderwerk. Die Kanne aus Brunn, um 300. v. Chr. In: Kunst der Kelten. Bern 2009, 214.
59. Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2009. Přehled výzkumů 51, 2010, 125–137 (et M. Čižmář, M. Kejzlar, E. Kolníková).
60. Na prahu historie. In: L. Galuška – J. Mitáček – L. Novotná (eds.): Poklady Moravy: příběh jedné historické země. Brno 2010, 53–76 (et B. Komoróczy).
61. Detektorová prospekce archeologických lokalit na Moravě v roce 2010. Přehled výzkumů 52-2, 2011, 86–95 (et M. Čižmář, M. Kejzlar).
62. Pod nadvládou železa. In: Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku. Brno 2011, 319–399 (et Z. Holubová).
63. Současný stav výzkumu keltských pohřebišť na Moravě. In: J. Mitáček – L. Galuška (eds.): Stopy minulosti. Věda v Moravském zemském muzeu na prahu třetího tisíciletí. Brno 2011, 79–96.
64. Ein gusstechnisches Meisterwerk: die Röhrenkanne von Brunn-Malmeritz. In: Die Welt der Kelten: Zentren der Macht – Kostbarkeiten der Kunst. Ostfildern: Jan Thorbecke 2012, 249.
65. Filigránový šperk doby laténské na Moravě. In: G. Březinová – V. Varsik (eds.): Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Nitra 2012, 201–234.
66. Pozdně halštatský nále z Pavlovic (okr. Vyškov) a několik dalších halštatských depotů z Moravy. In: J. Čižmářová – N. Venclová – G. Březinová (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 35–36 (et M. Čižmář).
67. Laténské dvojnáramky na Moravě. In: J. Čižmářová – N. Venclová – G. Březinová (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 461–470.
68. Laténské pohřebiště v Boroticích (okr. Znojmo). In: J. Čižmářová – N. Venclová – G. Březinová (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 471–486 (et S. Stuchlík).

Bibliografie Jany Čižmářové obsahuje dále celou řadu recenzí, referátů a popularizačních článků.

Sestavila Helena Hrdličková

6.

Obchod a dálkové kontakty

Trade and long
distance contacts

If you want me to take you seriously... Pull up your pants

Chceš-li, abych tě bral vážně...
Natáhni si kalhoty

Boris Kavur

ABSTRACT *In recent decades, amongst other archaeological finds several La Tène-style artefacts were discovered in the River Cetina in Dalmatia (Croatia). These comprise two swords and a belt chain originating most probably from northern Italy or had been produced in a workshop working under the technical and stylistic influence of the Boii from the region around present day Bologna. This find was discovered far from the Celtic cultural area but it exhibited numerous features enabling it to be interpreted as being religious or at least votive. Taking into consideration the broader political circumstances in the 4th century BC as well as the local cultural and historical development we can assume that these items belonged to the so-called Adriatic Celts known from the ancient sources – the highly mobile mercenary force organized and controlled by the Greeks.*

KEY WORDS *Croatia, Cetina River, Early La Tène, Celts*

What makes a find exceptional?

Too often, and especially in Celtic archaeology, one is describing as exceptional artefacts of major artistic value, the result of thoughtful selection of exotic or precious raw materials combined with superb craftsmanship. Nevertheless, also exceptional are the finds of 'common' material culture appearing outside of territories ascribed to the Celtic world; discovered in contexts, which often suggest that the deposition of artefacts, recognized, as being special, was a part of complex ritual activities. These were material remains of public performances located within or on the borders of the Celtic world where the status and identity of individuals were constantly negotiated, where economic and political alliances were created, where the public adaptation of Celtic weaponry lost its functional role and became incorporated in the public display of strong political statements. The present contribution is just one of such stories, a colourful tessera from the edge of the mosaic illustrating Celtic presence across Central Europe – and even further afield.

Down by the river side...

The territory surrounding the Croatian River Cetina in central Dalmatia is one of the most prominent archaeological landscapes in the Adriatic hinterland. However, not only monuments and sites surrounding it but from the 19th century the river itself was a well-known archaeological site. At the end of the 80's the quantity of archaeological finds deriving from the area between the confluence of the Cetina and Ruda rivers and the bridge in Trilj increased due to intensive dredging and repair of several part of the riverbed. Since the subsequent archaeological survey of the river did not produce any major discoveries it was assumed that the finds discovered in the Cetina, might have actually derived from the Ruda (MILOŠEVIĆ 1992a, 46; 1992b, 88; 1999).

At the end of the 20th century, Ante Milošević published finds from the river while a large quantity of them was presented in several publications and in an exhibition presented in the Museum of Croatian Archaeological Monuments in Split and displayed in Croatia and abroad (MILOŠEVIĆ 2003). Although included in a monumental topographic overview presenting the archaeological heritage of the region (MILOŠEVIĆ 1998), the river material was never published as an archaeological catalogue of finds. Decades of opportunistic collecting resulted in the major archaeological finds currently being distributed between various museums in the region while several items are kept in private collections. One such object, small in size but of outstanding value given its archaeological context, is the private collection of Milan Gilić in Trilj. Included are three basic elements of Celtic weaponry – an

Early La Tène sword, a fragment of the chape-end of the second sword and a fragment of a belt chain. Only the first sword has been briefly referred to in print (MILOŠEVIĆ 1992b, p. 87, Fig. 2; 1998, 291, Fig. 482; 1999, 208, Fig. 6) and more recently discussed in detail (KAVUR – BLEČIĆ KAVUR 2014), while the fragment of the chape-end has only recently been published (KAVUR 2017) and the belt chain is currently being studied.

Unfortunately, the state of preservation of all three finds is poor – 30 years after their discovery, they are still covered with corrosion products. Nevertheless, several formal characteristics as well as decorative elements of the swords are visible below the concretions. The scabbard of the first sword has the upper part of the front plate decorated with a so-called 'dragon pair' and the preserved large chape clamps on the front side are decorated with a triskele ending in open-beaked dragon heads making it one of the most outstanding examples of Celtic art discovered in Croatia. The sword takes its place amongst the finds of Celtic art which demonstrate the process of abstraction and decomposition of the iconic depiction of the 'dragon's' head in Celtic art (KAVUR – BLEČIĆ KAVUR 2014). According to the formal characteristics of scabbards those with an open reinforced chape-end of deltoid shape have been categorized as Kosd D in PETRES and SZABÓ's (1985, 91) scheme of the so-called Hatvan-Boldog class of swords though it would be more appropriate to describe it as 'heart-shaped' (RAMSL 2002, 79) and include it in to a group with a shorter and more curved chape-end (KAVUR – BLEČIĆ KAVUR 2014, 266–267). The distribution of such scabbards certainly occurs in the Carpathian Basin (RAMSL 2003, 256, Fig. 12) but they are known also from several other regions between France and Romania. As we have previously suggested, the most important discoveries for our present discussion are those from Northern Italy (BLEČIĆ KAVUR – KAVUR 2010, 71; KAVUR – BLEČIĆ KAVUR 2014, 266–267).

The second sword, actually only part of the short annular chape-end of the open ring-shaped type with some fragments of the scabbard could also be included in the group of Hatvan-Boldog swords. Several authors have focused on the classification of these swords (in addition to PETRES – SZABÓ 1985; CHARPY 1987; RAPIN 1995; 2000), and taking into consideration these classifications this fragment may be classed with the Kosd A2 group or Variant 1 according to Thierry Lejars or Type 1A according to Jean-Jacques Charpy. It has been demonstrated that swords of this type originated in the LT B1 period on the territory between the Marne, southern Germany, Switzerland, and Austria, later to be exported with the Celtic migrations into Italy and the Carpathian Basin (CHARPY 1987; LEJARS 1994; STÖLLNER 1998; RUSTOIU 2013, 223, Fig. 8; KAVUR 2017).

The belt chain

The third piece recovered from the river is a fragment of an iron belt chain consisting of a large iron ring with a diameter of some 6 cm and the 14 cm-long remains of the belt chain. It belongs to the rarest group of iron chain belts – the so-called 'loop-in-loop' type. When André Rapin published a series of articles discussing the Celtic armament in the late 'eighties' there was a small group of finds known from France, Serbia, and Slovenia. Publishing finds from the oldest layers in Gournay-sur-Aronde and from the burial in Rungis Rapin offered detailed descriptions of their morphology and depicted several reconstructions of the belts suggesting their use (RAPIN 1987). A few years later still, he composed a presentation of the most prominent forms of belt chains and positioned the loop-in-loop chains earliest among the major forms characteristic for the western Celts (RAPIN 1995, 278, Fig. 3, A1). In the same article, he mapped their distribution together with the two other major forms of belt chains – the Cernon and Ceretolo types (ibid., 283, Fig. 7). Just one year later he published several new reconstructions of the suspension system demonstrating that the links of the belt would have minimized or even completely eliminated any movement of the sword. Further he analysed the ability for bending or rotating of individual types of sword chains when he demonstrated that the loop-in-loop chains are much less rigid than other forms of belt chains (RAPIN 1996a, 356–357, Fig. 4, 358–358, Fig. 5; 1996b; 1999, 55–59).

Martin Schönfelder has published the most comprehensive presentation of chain belts, dedicated specially to the loop-in-loop belt chains. He has presented the origins of this specific production technique and demonstrated its use in the manufacture of jewellery (mostly in precious metals) and belt chains. According to his opinion the first group was introduced from the Mediterranean cultural centres already in the Early Iron Age and started to be copied in the period of intensive Celtic migrations in the 4th century BC becoming widely used in the Late La

Fig. 1. Photography of the preserved belt chain fragment (courtesy of M. Gilić).

Obr. 1. Fotografije zachované části řetězového opasku (se svolením M. Gilić).

Tène period (SCHÖNFELDER 1998). Consisting of two pieces – a longer and a shorter one, the belts were produced in a specific way so that their size would decrease from one end to another. Both elements featured at the broader end a large ring. Being extremely broad and flat, they were the perfect technological solution for a belt chain tightly fitting to the body of the wearer (*ibid.*, 83).

Several grave assemblages with loop-in-loop chains have been published in studies focusing on the form and decoration of the sword scabbards. They appear in connection with swords in scabbards with massive chapes (A-2 group) and those with thickened non-circular chape-ends (A-3 group) (LEJARS 1994, 42–47) which are decorated with zoomorphic lyres (Type 1B variant 1) (GINOUX 2007, 98–102). Later these belt chains were included among elements of Celtic weaponry which could be used for the interpretation of economic and cultural contacts as well as the migratory processes of mercenaries, artisans, and indeed of whole communities. These are topics discussed at length by Rustoiu and Repka; in their visual presentation of the spatial distribution of these forms these authors have focused on the material from which the chains were produced and their chronological position (RUSTOIU 2008, 105–116; REPKA 2015, 63–67).

Most of the burials containing swords and loop-in-loop belt chains, were previously dated to LT B2 – to the most intensive period of Celtic military expansion. Currently, it seems that there are numerous graves and depositions in sanctuaries, which are actually younger and dated to LT C1. Examples are the male grave 154 with a bronze belt chain from Csepel Island in Hungary (HORVÁTH 2016, 149, 163, Pl. 12.2) and, according to the associated grave goods, female grave 41 from Brežice in Slovenia (PANKE-SCHNEIDER 2013, 99). Similar dating was recently proposed for the graves 8 from Saint-Benoît-sur-Seine ‘la Perrière’ (MILLET 2008, 139) and graves 80 and 163 from Ensérune in the south of France (SCHWALLER – MARCAND – LEJARS 2018a 211, Fig. 183; 2018b, 464–465, 504–507). The later grave is problematic since the sword decorated with a dragon pair looks older than the umbo from the same grave (LEJARS 1994, 44; GINOUX 2007, 99) not to mention the old and repaired krater (RAPIN *et al.* 1987; SCHWALLER *et al.* 2001, 179). Among the youngest examples should also be the finds discovered in Celtic sanctuaries in France such as Ribemont (BRUNAUX *et al.* 1999, 243, Fig. 59) and Gournay-sur-Aronde (LEJARS 2014, 118, Fig. 3) where such belts, dated to the beginning of LT C1, were considered to be the oldest elements in the graves (*ibid.*, 118, Fig. 3).

Addressing the origins of this specific element of material culture Schönfelder has stated that in his opinion their distribution (and origins) demonstrate a connection with the Mediterranean world. Considering them being a foreign and new element in the production spectrum of Celtic artisans he regarded their introduction as a result of contacts taking place in southern France, northern Italy and in the Balkans – as arguments he listed the sites of Ensérune in France, Monte Bibele in Italy and Karaburma, Ruma, and Pašikovac in Serbia. Their subsequent appearance in north-eastern France was regarded as a consequence of a reversed cultural flow, bringing the newly introduced elements back to the core territories of the Celtic world (SCHÖNFELDER 1998, 83–87).

Aurel Rustoiu has added another dimension to the discussion and has proposed that their strong presence in the East and distribution to the West was a consequence of the movement of Celtic groups after the invasion in the Balkan (RUSTOIU 2006, 215; 2008, 105–116). Moreover, in their latest discussion Rustoiu and Berecki concluded that the loop-in-loop chains in the Carpathian Basin were the result of a complementary technological transfer from Greek and Thracian craftsmen following different ways and means through which specific Mediterranean techniques were adopted. They assumed that the distribution was a result of mobility of craftsmen and warriors (RUSTOIU – BERECKI 2014, 257–258). Further Peter Ramsel and Josef Bujna listed these belt chains amongst those elements demonstrating a connection between the eastern and western zones of the Celtic world – commenting that there is only a single occurrence in Italy (RAMSEL 2014, 4; BUJNA 2015, 260–262).

Today, looking at all the archaeological evidence available from both the East and the West, we can conclude that the variability of loop-in-loop belt chains is much more complex than previously assumed. Accepting that the chains originated from different backgrounds according to their spatial distribution and based on their technological and typological characteristics, we can propose a division based on specific western and eastern forms. Although using partly the same technology of production, Eastern loop-in-loop belt chains significantly differ from most of the examples discovered in France and northern Italy. The latter were produced from large rings made from thick iron wire creating broad and flat elements while the Eastern group were produced from smaller, thinner, and tightly woven rings in the real loop-in-loop technique combining several strands to produce chains with a square cross-section. According to its form and technology of production the belt chain from the Cetina river demonstrates several characteristics which, as well as the sword (KAVUR – BLEČIĆ KAVUR 2014) and the fragment of the scabbard (KAVUR 2017) make it most likely to assume that they were produced in the workshops of northern Italy (see examples in VITALI 1987; 2003a; 2003b).

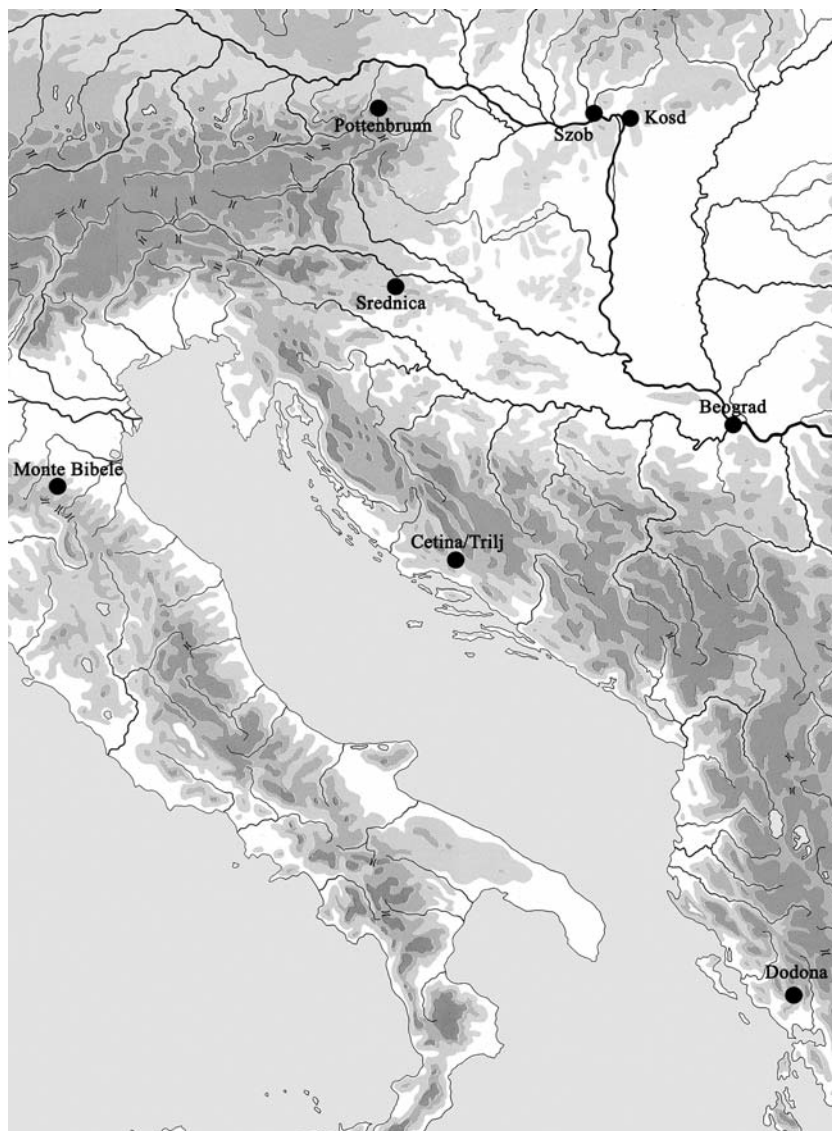
Across the sea

When discussing Celtic armament Rapin noted that, beside the shield with its specific form and function, it is the use of a metal sword scabbard and its system of suspension so uniquely characteristic for the Celtic world

Fig. 2. Map of major sites mentioned in the text (after KAVUR – BLEČIĆ KAVUR 2014, 265, Fig. 29: 1).

Obr. 2. Mapa hlavních lokalit zmíněných v textu (podle KAVUR – BLEČIĆ KAVUR 2014, 265, Fig. 29: 1).

(RAPIN 1996a, 352). Belt chains, produced mostly from iron, were not only a recognizable element of material culture, but also an important carrier of information. In discussing the armament of Celtic newcomers to Italy Thierry Lejars noted that they became quickly adopted to local customs. Despite the fact that they became Etruscan in their banquets and sports and followed the habits of Etruscans, the Piceni or Umbri in their everyday life, they remained Celtic in their military affairs. Even further, the non-Celtic populations adopted the use of Celtic swords with their suspension and ornamentation included (LEJARS 2007, 176). The swords in the broadest sense remained the material carriers of information and keepers of traditions. This traditionalist position towards the armament indicates the conservatism in changes and adoption of new elements – consequently it would be least possible that technological changes, stimulated by foreign cultural elements, would be introduced into this specific set of material culture laden as it was with symbolism.

Even the Roman historians noted that for Celtic warriors the sword belt was a symbol of their military decisiveness – as Florus noted in his *Epitome to Roman history* Book I, XX, 3:

‘Hi saepe et alias et Brittomaro duce non prius posituros se baltea quam Capitolium ascendissent iuraverant. Factum est; victos enim Aemilius in Capitolio discinxit.’

In this illustrative passage, we can recognize the rhetoric of Celtic heroic mentality as well as the Roman sense for ceremonial display of power and humiliation of the defeated enemies. The Insubrian Celts, when Britomarus was their leader, made a public oath that they would not unstrap their belts until they had taken the Roman Capitol – they would not cease with their military expansion until they had taken the symbol of Roman authority and power and not only defeated but also humiliated the Romans before their gods. Consequently, when Aemilius defeated them, he forced the humiliated prisoners to lay down their sword belts at the very place they mentioned

before in their exaggerated manner. It was not just losing their weapons – it was losing their pride and privilege to be taken seriously in the military and political affairs in Italy.

To interpret the discoveries in the Cetina river, we have to observe the larger picture of cultural and economic contacts between the Greeks of the Aegean as well as of Syracuse and the Macedonian world and the prehistoric communities of their hinterlands. Archaeologists have measured the direction and intensity of contacts for more than a century by observing and differently interpreting the presence of Mediterranean imports discovered in Central European contexts. In the early Iron Age, interpreted as items of long-distance trade, providing the desired luxurious goods used for public display and negotiation of status by the social élites, these items became re-interpreted as booty of war or payment of mercenaries as soon as we approach the beginning of the late Iron Age. To be transformed through interpretation as the result of migrations of warriors and craftsmen as we move towards the 3rd century BC., traditionally this flow of artefacts was considered to be uni-directional from the Greek production centres, governed by economic laws of market trends, into the 'barbarian' world where these items were treated as prestige or used in the creation of high status. However, the flow of items (and most likely people) could also be traced in to the opposite direction. Reaching back to the narratives which grew around the Hyperborean myths (BRIDGMAN 2005), archaeologists became aware of the fact that elements mostly of female attire originating from 'barbarian' Europe were discovered in Greek and Sicilian sanctuaries (VERGER 2003; 2006; 2011). Present in most important Panhellenic sanctuaries, such as the Heraion in Perachora where anklets, bracelets, and decorative discs can be dated as early as the sixth century BC demonstrating a much older tradition of the mythological substrates. Similar contacts persisted for centuries as demonstrated by the presence of globular *Hohlbuckelring* anklets in the Isthmia (CASKEY 1960; KRÄMER 1961) and fibulae of the middle La Tène scheme from Dodona and the sanctuary of Apollo in Delos (MEGAW 1968, 187–188; 2004, 100).

It seems that majority of Celtic artefacts originating from the Balkans (and Central as well as Eastern Europe) have been discovered in sanctuaries of the Greek world in a consistent chronological horizon encompassing the end of the Early and the beginning of the Middle La Tène period (SZABÓ 1971, 514). Traditionally this has been considered as being linked to the events of 279 and 278 BC since the presence of finds in sanctuaries was interpreted as if they were parts of *trophäa* (MAIER 1973, 477; AMANDRY 1978). However, detailed analyses of several finds and revisions of their associations has demonstrated that several of these finds predate the historical events and we can include the Early La Tène sword from Dodona and the anklet rings from Isthmia 3) with discoveries from the contact zones between the ancient Macedonian area of influence and the Celtic world (SZABÓ 1971, 50). A detailed discussion of the La Tène grave 22 from the Belgrade cemetery of Karaburma (BLEČIĆ KAVUR – KAVUR 2010) and of the ankle ring from Orešani in Macedonia (KAVUR – BLEČIĆ KAVUR 2018) has demonstrated that they all predate the infamous historical events. This has been further supported by the demonstration that the flow of luxury goods such as bronze situlae or glass seals as well as amphoriskos or vase-shaped glass beads from Macedonian workshops spreading to the north started already in the 5th century and continued in the 4th century BC (BLEČIĆ KAVUR – KAVUR 2010; 2016; 2017). Interpretations of the later rich material have ranged from luxurious diplomatic gifts, elements of prestige to trinkets – all of them having in common the spread of specific cultural and social concepts which were integrated into similar social structures amongst non-Classical communities.

Recently several writers have begun to focus attention on 'warrior' graves interpreting them in different circumstances, for example as mercenaries coming from the Celtic world and diffusing their artefacts all across the Eastern and Central Mediterranean (RUSTOIU 2013). Moreover, the indirect spread of what were recognised as prestige goods was increased through the inclusion of mercenary troops within territorial ambitions across the Mediterranean – the Adriatic was no exception. In discussion, the opinion has prevailed that the mercenary troops were not in fact numerous and consisted of bands of aristocrats and their followers who sought immortal glory or fought for pay because they had been temporary or permanently excluded from their own communities. The lack of rich inventories and absence of clear testimonies for mercenaries of modest social standing are *a priori* considered arguments in support of the assumption that the mercenaries were members of social elites. The later has been augmented by a natural fascination with the unusual, the irresistible temptation to use archaeology in order to reconstruct historical events and even to academic and economic pragmatism (IANCU 2016, 15–16).

It was undoubtedly a matter of great pride to serve under foreign kings such as Dionysius of Syracuse and afterwards to boast in front of your own fellow countrymen and, even better, in front of the whole world dedicating gifts in the regional sanctuaries. A major aspect of their promotion, performed before the gods in order to be visible by whole communities, could be traced in the Panhellenic sanctuaries as well as in the sanctuaries located on the fringes of the Hellenized world. The weapons deposited in Dodona, Petrabondante, and Cetina are just links in the complex web of mercenary ritual practices.

Taking into consideration the proposed chronological revision of Celtic presence in the central Balkans (BLEČIĆ KAVUR – KAVUR 2010, 73–76; KAVUR – GUŠTIN 2011, 129–130) and observations on the date of Celtic finds in northern Italy (VITALI 1987), the finds from the Cetina River near Trilj predate the events in the Balkans in 279 BC. Celts were present in the southern Adriatic and Aegean area much earlier as suggested by the earliest deposition of Celtic weapons in Greek sanctuaries known for example from the old temple of Athena on the

Acropolis in Athens dated before the middle of the 4th century BC (FREEMAN 1996, 23). Clearly, the ritual deposition of these weapons, loaded with symbolism, should be observed as a part of the process taking place in the 4th century BC, when the Celts from Northern Italy entered the Mediterranean as mercenaries engaged in the political ambitions of Dionysius, the tyrant of Syracuse, thus becoming the 'Adriatic Celts' who, dispatched across the Adriatic, became actively involved in ritual activities in temples and sacred sites in and on the fringes of the Greek world. Taking a wider view, the Celtic artefacts from ritual or sacred places of the Greek world raise the question of whether they were deposited there by their original owners (MEGAW 2004, 104) or as spoils of conflicts pre-dating the Delphi campaign. Nevertheless, the Celtic weapons from Cetina were ritually deposited on a sacred place – in a river where similar sacrifices had already been performed over several centuries (MILOŠEVIĆ 1999, 206–210; BLEČIĆ KAVUR – PRAVIDUR 2012, 77). Similar processes also were taking place on the other side of Europe – dedications of weapons including loop-in-loop belt chains were among the oldest finds discovered in Celtic sanctuaries in France such as Ribemont (BRUNAUX et al. 1999, 243, Fig. 59) and Gournay-sur-Aronde (LEJARS 2014, 118, Fig. 3) where more than 20 examples were discovered (RAPIN et al. 1987, 174).

However, these events should be set against a broader view of historical events in the central and eastern Mediterranean. It was in the years 369–368 BC that Dionysius had dispatched from Sicily Celtic mercenaries to assist Sparta fighting the Thebans (OCCHIPINTI 2006, 79; SORDI 2002, 496; TREISTER 1996, 245). This strategic decision was a part of Dionysius' plans to build a maritime empire in the Adriatic. By reporting this campaign, Xenophon authored in his *Hellenica* documented the first incontestable description in ancient sources of Celtic mercenaries (FREEMAN 1996, 20). These Celts were collaborating with Syracuse even before the sack of Rome (ZUFFA 1978, 139; BRIDGMAN 2003, 49), and continued in their service as mercenaries in campaigns against Kroton and Locri (BOUZÉK 2002, 55; SZABÓ 1991, 333). Several authors noted that the decision of Dionysius to supply his mercenaries with their traditional weapons enabled them to preserve their identity (LEJARS 2006, 91) and reputation for toughness in battle (FREEMAN 1996, 21). From this perspective, all La Tène-style artefacts and not only armament, were symbolic objects designating the special status of these individuals and their affiliation with a social group of warriors identifying themselves as being 'Celts' – a group of mercenary warriors keeping their privileges across the Mediterranean. These artefacts, discovered in the Cetina river, whether spoils of war or precious gifts, indicate not only the concordance in Celtic ideology and ritual manipulation but, most importantly, the acceptance and the inclusion of these Celtic mercenaries and their symbolism into the broader ideological and religious frameworks of the Greek world and the territories at its margin.

References

- AMANDRY, P. 1978: Consécration d'armes galates à Delphes. *Bulletin de correspondance hellénique* 102.2, 571–586.
- BLEČIĆ KAVUR, M. – KAVUR, B. 2010: Grob 22 iz beogradske nekropole Karaburma: retrospektiva i perspektiva. *Starinar* LX, 57–84.
- BLEČIĆ KAVUR, M. – KAVUR, B. 2016: Pars pro toto: a world in a small place – the example of grave goods from Vičja Luka. In: V. Širbu – M. Jevtić – K. Dmitrić – M. Ljuština (eds.): *Funerary practices during the Bronze and Iron Ages in Central and Southeast Europe. Proceedings of the 14th International Colloquium of Funerary Archaeology in Čačak, Serbia, 24th – 27th September 2015*. Beograd – Čačak, 237–256.
- BLEČIĆ KAVUR, M. – KAVUR, B. 2017: Many shades of translucent: amphoriskos-shaped glass beads from Vičja luka. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 110.1, 93–112.
- BLEČIĆ KAVUR, M. – PRAVIDUR, A. 2012: Ilirske kacige s područja Bosne i Hercegovine. *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Arheologija* 53, 35–136.
- BOUZÉK, J. 2002: Die Bronzelekythos des Typus Talcott aus Hurbanovo und andere vorrömische mediterrane Bronzegefäße in der Slowakei. *Anodos. Studies of the Ancient World* 2, 53–57.
- BRIDGMAN, T. P. 2003: The 'Gallic disaster'. Did Dionysius I of Syracuse order it? *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium* 23, 40–51.
- BRIDGMAN, T. P. 2005: *Hyperboreans. Myth and History in Celtic-Hellenic Contacts*. New York – London.
- BRUNAUX, J.-L. – AMANDRY, M. – BROUQUIER-REDDÉ, V. – DELESTRÉE, L.-P. – DUDAY, H. – FERCOQ du LESLAY, G. – LEJARS, T. – MARCHAND, C. – MÊNIEL, P. – PETIT, B. – ROGÉRE, B. 1999: Ribemont-sur-Ancre (Somme). Bilan préliminaire et nouvelles hypothèses. *Gallia* 56, 177–283.
- BUJNA, J. 2015: Les contacts entre l'Europe centrale et la Gaule Septentrionale au IIIe siècle av. J.-C.: la sépulture no. 31 de Malé Kosiho, Slovaquie du Sud-Ouest. In: J.-J. Charpy (ed.): *L'Europe celtique du Ve au IIIe siècle avant J.-C. Contacts, échanges et mouvement de populations. Actes du deuxième Symposium international d'Hautvillers, 8–10 Octobre 1992*. Sceaux, 259–268.
- CASKEY, J. L. 1960: Objects from a well at Isthmia. *Hesperia* 29/2, 168–176.
- CHARPY, J.-J. 1987: Les épées laténiennes à bouterolle circulaire et ajourée des IVe et IIIe siècles avant J.C. en Champagne. *Études celtiques* XXIV, 43–80.
- FREEMAN, P. M. 1996: The earliest Greek sources on the Celts. *Études celtiques* XXXII, 11–48.

- GINOUX, N. 2007: La thème symbolique de 'la paire de dragons' sur les fourreaux celtiques (IVe – IIe siècles avant J.-C.). Etude iconographique et typologie. *British Archaeological Reports, International Series 1702*. Oxford.
- HORVÁTH, A. M. 2016: Problems about the change of periods and rites in the La Tène cemetery on Csepel Island (Budapest). In: S. Berecki (ed.): *Iron Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș*, 8.–10. October 2015. *Bibliotheca Musei Marisiensis, Seria Archaeologica XII*. Târgu Mureș, 141–164.
- IANCU, L. 2016: Greek and Other Aegean Mercenaries in the Archaic Age: Aristocrats, common people, or both? *Studia Hercynia XX/2*, 9–29.
- KAVUR, B. 2017: A Sword from afar. *Godišnjak Centra za Balkanološka istraživanja* 46, 116–124.
- KAVUR, B. – BLEČIĆ KAVUR, M. 2014 '...to boldly go where no man has gone before'. In: C. Gosden – S. Crawford – K. Ulmschneider (eds.): *Celtic Art in Europe. Making Connections*. Oxford, 264–273.
- KAVUR, B. – BLEČIĆ KAVUR, M. 2018: Celts on Their Way to the 'South'. Once again Discussing Some Finds from the Balkans. In: A. Jakimovski (ed.): *Folia Archaeologica Balkanica in honorem prof. Viktor Lilčić Adams*, Vol. IV. Skopje, 149–168.
- KAVUR, B. – GUŠTIN, M. 2011: Contribution to chronology. In: M. Guštin – M. Jevtić (eds.): *The Eastern Celts. The Communities between the Alps and the Black Sea*. Koper – Beograd, 129–130.
- KRÄMER, W. 1961: Keltischer Hohlbuckelringe vom Isthmus von Korinth. *Germania* 39, 32–42.
- LEJARS, T. 1994: Gournay III. Les fourreau d'épée. Le sanctuaire de Gournay-sur-Aronde et l'armement des Celtes de La Tène Moyenne. Paris.
- LEJARS, T. 2006: Les Celtes d'Italie. In: M. Szabó (ed.): *Celtes et Gaulois, l'archéologie face à l'histoire*, 3: Les civilisés et les Barbares (du Ve au IIe siècle avant J.-C.). Actes du colloque de Budapest, 17–18 juin 2005. Glux-en-Glenne, 77–96.
- LEJARS, T. 2007: Caractères originaux de l'armement celtique. Contraintes idéologiques et choix techniques. In: P. Sauzeau – T. Van Compernelle (eds.): *Les armes dans l'Antiquité. De la technique à l'imaginaire*. Montpellier, 145–182.
- LEJARS, T. 2014: Le choix des armes dans les pratiques votives des Celtes occidentaux de La Tène moyenne. *Archaeologia Mosellana* 9, 113–135.
- MAIER, F. 1973: Keltische Altertümer in Griechenland. *Germania* 51, 459–477.
- MEGAW, J. S. V. 1968: Two finds of the Celtic Iron Age from Dodona. In: K. Jażdżewski (ed.): *Liber Iosepho Kostrzewski octogenario a veneratibus dicatus*. Wrocław, 185–193.
- MEGAW, J. S. V. 2004: In the footsteps of Brennos? Further archaeological evidence for Celts in the Balkans. In: B. Hänsel – E. Studeníková (eds.): *Zwischen Karpaten und Ägäis. Neolithikum und Ältere Bronzezeit. Gedenkschrift für Viera Němejcová-Pavíková*. Internationale Archäologie, *Studia honoraria* 21. Rahden/Westf., 93–107.
- MILLET, É. 2008: La nécropole du second âge du fer de Saint-Benoît-sur-Seine, 'La Perrière' (Aube): étude synthétique. *Revue Archéologique de l'Est* 57, 75–184.
- MILOŠEVIĆ, A. 1992a: Arheološki nalazi u koritu rijeke Cetine u Sinjskom polju. *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva XXIV/2*, 45–48.
- MILOŠEVIĆ, A. 1992b: Arheološki nalazi u koritu rijeke Cetine u Sinjskom polju. *Arheo* 15, 86–88.
- MILOŠEVIĆ, A. 1998: Arheološka topografija Cetine. *Katalozi i monografije* 3. Split.
- MILOŠEVIĆ, A. 1999: Archäologische Probenuntersuchungen im Flussbett der Cetina (Kroatien) zwischen 1990 und 1994. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 29/2, 203–210.
- MILOŠEVIĆ, A. 2003: Numini Hippi Fluvii. Split.
- OCCHIPINTI, E. 2006: Dionisio il Vecchio e il consenso delle popolazioni anelleniche della Sicilia. *Hormos* 8, 65–82.
- PANKE-SCHNEIDER, T. 2013: Gräber mit Waffengabe der Mittel- und Spätlatènezeit in Kontinentaleuropa. *Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* 102. Mainz.
- PETRES, É. F. – SZABÓ, M. 1985: Bemerkungen zum sogenannten 'Hatvan-Boldog' – Schwerttyp. *Alba Regia XXII*, 87–96.
- RAMSL, P. C. 2002: Das eisenzeitliche Gräberfeld von Pottenbrunn. *Fundberichte aus Österreich, Materialhefte A11*. Wien.
- RAMSL, P. C. 2003: La nécropole laténienne de Pottenbrunn (Basse-Autriche), miroir des relations Est-Ouest. In: O. Buchsensschutz – A. A. Bulard – M.-B. Chardenoux – N. Ginoux (eds.): *Décors, images et signes de l'âge du Fer européen*. Actes du XXVIe Colloque de l'Association Française pour l'Etude de l'Âge du Fer. Tours, 247–258.
- RAMSL, P. C. 2014: The relation between Austrian and Northern Italian sites in the Iron Age. In: P. Barral – J.-P. Guillaumet – M.-J. Roulière-Lambert – M. Saracino – D. Vitali (eds.): *Les Celtes et le North de l'Italie (Premier et Second Âges du fer)*. Actes du XXXVIe colloque international de l'AFEAF (Vérone, 17–20 mai 2012). *Revue archéologique de l'Est – Supplément* 36. Dijon, 179–188.
- RAPIN, A. 1987: Le système du suspension des fourreaux d'épées laténiens aux IIIe siècle av.J.-C. Innovations techniques et reconstitution des éléments périssables. In: D. Vitali (ed.): *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V secolo a.C. alla romanizzazione*. Bologna, 529–539.
- RAPIN, A. 1995: Proposition pour un classement des équipements militaires celtiques en amont et en aval d'un repère historique: Delphes 278 avant J.-C. In: *L'Europe celtique du Ve au IIIe siècle avant J.-C. Contacts, échanges et mouvements de populations*. Mémoire n° 9 de la Société archéologique champenoise. Reims, 275–290.
- RAPIN, A. 1996a: Le ceinturon métallique et l'évolution de la panoplie Celtique au IIIe siècle av. J.-C. *Études celtiques XXXII*, 349–368.
- RAPIN, A. 1996b: Les armes de Celtes: des messages enfois sous rouille. *Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité* 108/2, 505–522.
- RAPIN, A. 1999: L'armement Celtique en Europe: chronologie de son evolution technologique du Ve au 1er s. av. J.-C. *Gladius XIX*, 33–67.
- RAPIN, A. 2000: L'armement laténien en Hongrie. In: J.-P. Guillaumet (ed.): *Dix ans de coopération franco-hongroise en archéologie 1988–1998*. Budapest, 97–134.

- RAPIN, A. – SCHWALLER, M. – DUDAY, H. – CAILLAT, P. 1987: Contribution à l'étude de l'armement celtique: la tombe 163 d'Ensérune (Hérault). *Revue archéologique de Narbonnaise* 20/1, 155–183.
- REPKA, D. 2015: Odras historických odalostí staršej doby laténskej v hrovej výbave na keltských pohrebiskách v Karpatskej kotline. Nitra.
- RUSTOIU, A. 2006: The Celts between Tisa and the Carpathians before and after the great invasion in the Balkans. In: V. Sârbu – D. L. Vaida (eds.): *Thracians and Celts. Proceedings of the International Colloquium from Bistrița 10–20 mai 2006*. Cluj, 213–228.
- RUSTOIU, A. 2008: Războinici și societate în aria Celtică Transilvăneană. Studii pe marginea mormântului cu coif de la Ciumești, Interferențe etnice și culturale în milenii I A. Chr. – I P. Chr. Vol. XIII. Cluj – Napoca.
- RUSTOIU, A. 2013: Wandering warriors. The Celtic grave from »Silivaș« (Transylvania) and its story. *Terra Sebus. Acta Musei Sabasiensis* 5, 221–226.
- RUSTOIU, A. – BERECKI, S. 2014: Celtic elites and craftsmen: Mobility and Technological Transfer during the Late Iron Age in the Eastern and South-Eastern Carpathian Basin. In: S. Berecki (ed.): *Iron Age crafts and craftsmen in the Carpathian Basin. Proceedings of the international colloquium from Târgu Mureș, 10–13 October 2013*. Bibliotheca Mvsei Marisiensis, Seria Archaeologica VII. Târgu Mureș, 249–286.
- SCHÖNFELDER, M. 1998: Zu Fuchsschwanzketten in der Latènezeit. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 28/1, 79–93.
- SCHWALLER, M. – MARCAND, G. – LEJARS, T. 2018a: Ensérune. La nécropole du second âge du fer. *Monographies d'Archéologie Méditerranéenne* 38. Volume 1, Présentation générale et synthèses. Lattes.
- SCHWALLER, M. – MARCAND, G. – LEJARS, T. 2018b: Ensérune. La nécropole du second âge du fer. *Monographies d'Archéologie Méditerranéenne* 38. Volume 2, Catalogue des tombes et du mobilier hors tombes. Lattes.
- SCHWALLER, M. – MARCHAND, G. – LEJARS, T. – ORLIAC, D. – RAPIN, A. – SANMARTI, E. 2001: Échanges, influences, productions dans la nécropole du deuxième âge du Fer d'Ensérune (Hérault). *Documents d'Archéologie méridionale* 24, 173–184.
- SORDI, M. 2002: Dionigi e il Tirreno. In: N. Bonacasa – L. Bracesi – E. De Miro (eds.): *Sicilia dei due Dionisi*. Roma, 493–499.
- STÖLLNER, T. 1998: Grab 102 vom Dürrnberg bei Hallein. *Germania* 76/1, 67–176.
- SZABÓ, M. 1971: Une fibule celtique à Délos. *Bulletin de la correspondance hellénique* 95, 503–514.
- SZABÓ, M. 1991: Il mercenario. In: S. Moscati (ed.): *I Celti*. Milano, 333–336.
- TREISTER, M. Y. 1996: *The Role of Metals in Ancient Greek History*. Leiden.
- VERGER, S. 2003: Des objets gaulois dans les sanctuaires archaïques de Grèce, de Sicile et d'Italie. *Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres* 147/1, 525–573.
- VERGER, S. 2006: Des Hyperboréens aux Celtes. L'Extrême-Nord occidental des Grecs à l'épreuve des contacts avec les cultures de l'Europe tempérée. In: D. Vitali (ed.): *Celtes et Gaulois. L'Archéologie face à l'Histoire*, 2: La Préhistoire des Celtes. Actes de la table ronde de Bologne, 28–29 mai 2005. *Bibracte* 12/2. Glux-en-Glenne, 45–61.
- VERGER, S. 2011: Les objets métalliques du sanctuaire de Pérachora et la dynamique des échanges entre mers Ionienne, Adriatique et Tyrrhénienne à l'époque archaïque. In: G. De Sensi Sestio – M. Intrieri (eds.): *Sulla rotta per la Sicilia: L'Epiro, Corcira e l'occidente*. Firenze, 19–59.
- VITALI, D. 1987: Monte Bibele tra Etruschi e Celti: Dati archeologiche e interpretazione storica. In: D. Vitali (ed.): *Celti et Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V secolo a.C. alla romanizzazione*. Atti del colloquio internazionale Bologna 12–14 aprile 1985. Bologna, 309–380.
- VITALI, D. 2003a: La necropoli di Monte Tamburino a Monte Bibele. Volume Primo. *Studie e Scavi* 19. Bologna.
- VITALI, D. 2003b: La necropoli di Monte Tamburino a Monte Bibele. Volume Secondo. *Studie e Scavi* 19. Bologna.
- ZUFFA, M. 1978: I Galli sull'Adriatico. In: P. Santoro (ed.): *I Galli e l'Italia*. Roma, 138–162.

Souhrn

Území kolem řeky Cetiny ve střední Dalmácii (Chorvatsko) je jedním z nejvýznamnějších archeologických regionů v adriatické oblasti. Koncem 20. století zveřejnil Ante Milošević v několika publikacích četné archeologické nálezy z řeky Cetiny. Desetiletí kořistnického sběratelství měla za následek, že velké archeologické nálezy jsou dnes rozděleny mezi několik muzeí v dané oblasti a některé předměty jsou uloženy v soukromých sbírkách. Jednou z nich je soukromá sbírka Milana Giliće v Trilji. Jsou v ní tři významné součásti keltské výzbroje – meč raně laténského typu, fragment nákončí druhého meče a zlomek opaskového řetězu. Pouze první meč byl několikrát stručně zmíněn a později podrobněji diskutován. Fragment nákončí byl prezentován teprve nedávno, zatímco opaskový řetěz je předmětem současné diskuse. Naneštěstí je stav dochování všech tří nálezů dosti špatný – 30 let po jejich objevení jsou stále ještě pokryty korozi. Nicméně některé formální vlastnosti, jakož i výzdobné prvky mečů, jsou pod konkrétními rozpoznatelné. Pochva prvního meče je na horní části přední strany zdobena párem draků a dochované větší svorky nákončí na přední straně jsou zdobeny motivem triskelu končícím dračí hlavou s otevřeným zobákem, což z něj činí jeden z nejvýznamnějších příkladů keltského umění z území Chorvatska. Podle pochvy s otevřeným zpevněným nákončím deltoidního tvaru byl označen jako Kosd D, ale bylo by vhodnější ho popsat jako „srdčitého tvaru“ a zařadit do skupiny mečů s prohnutějším a kratším nákončím. Druhý meč, vlastně jen krátké prstencovité nákončí otevřeného kruhového typu se zbytky pochvy, by se dal za-

řadit do skupiny mečů typu Hatvan-Boldog. Třetí objevený kus je zlomek železného opaskového řetězu sestávající z velkého železného kroužku o průměru 5 cm a ze zbytků opaskového řetězu o délce 14 cm. Patří do nejvzácnější skupiny železných opaskových řetězů z žebříčkovitých článků.

Tyto opasky byly podrobně diskutovány mnoha autory jako A. Rapin, M. Schönfelder, A. Rustoiu a D. Repka. Ti popsali jejich funkci, způsob výroby a co je nejdůležitější, snažili se interpretovat historický kontext jejich původu a distribuci v keltské Evropě. Ukázali, že takovéto opaskové řetězy se objevily už v LT B a byly užívány v LT C, ale na rozdíl od jiných typů nebyly nikdy příliš oblíbené a vyráběné ve velkém množství. Ohledně technologie jejich výroby se všichni autoři shodují, že výroba opaskových řetězů z žebříčkovitých článků byla keltskou adaptací středomořské technologie.

Dnes, když se podíváme na všechny archeologické doklady pocházející z východu a západu, můžeme říci, že variabilita opaskových řetězů z žebříčkovitých článků je mnohem komplexnější, než se původně myslelo. Podle jejich distribuce můžeme předpokládat, že pocházejí z různých prostředí. Na základě technologických a typologických charakteristik lze navrhnout jejich členění na specifické západní a východní formy. I když se k jejich výrobě používaly stejné technologie, východní opaskové řetězy z žebříčkovitých článků se výrazně liší od většiny příkladů nalezených ve Francii a v severní Itálii. Ty byly vyrobeny z velkých kroužků zhotovených z tlustého železného drátu a tvořících široké a ploché články, zatímco východní byly vyrobeny z malých tenčích a těsněji spojených kroužků kombinujících několik provazců vytvářejících řetězy se čtvercovým průřezem. Podle tvaru a technologie výroby vykazuje opaskový řetěz z řeky Cetiny řadu charakteristik, díky nimž lze s velkou pravděpodobností předpokládat, že byl – podobně jako oba objevené meče – vyroben v severoitalských dílnách.

Chceme-li interpretovat nálezy z řeky Cetiny, musíme se podívat na širší obraz kulturních a ekonomických kontaktů mezi řeckým světem a pravěkými komunitami v jeho zázemí. Zdá se, že většina keltských artefaktů pocházejících z území Balkánu byla objevena ve svatyních řeckého světa v konsistentním časovém horizontu zahrnujícím konec rané a počátek střední doby laténské. Tradičně se toto období spojuje s událostmi z let 279 a 278 př. Kr., avšak detailní analýzy některých nálezů a revize jejich nálezových kontextů ukázaly, že mnohé z nich jsou starší než uvedené historické události. V poslední době se autoři začínají zaměřovat na pohrby válečníků a interpretovat je jinak – jako žoldnéře pocházející z keltského světa a šířící své výrobky ve východním a středním Středomoří.

Vezmeme-li v potaz navrhovanou chronologickou revizi keltské přítomnosti na středním Balkáně a chronologii keltských nálezů v severní Itálii, pak nálezy v řece Cetině u Trilje jsou starší než události na Balkáně v roce 279 př. Kr. Jejich původ musíme hledat v širším rozmezí historických událostí ve středním a východním Středomoří – byly součástí plánů Dionýsa Staršího vybudovat ve Středomoří přímořskou říši. Mnozí autoři poznamenávají, že jeho rozhodnutí dodávat žoldnéřům jejich tradiční zbraně jim umožnilo zachovat si svou identitu a reputaci statečných bojovníků. Z tohoto pohledu všechny artefakty laténskému stylu, a nejen zbraně, byly symbolickými předměty označujícími zvláštní status těchto jedinců a jejich příslušnost ke společenské skupině válečníků, kteří se považovali za „Kelty“ – ke skupině žoldnéřů držících svá privilegia v celém Středomoří. Tyto artefakty, objevené v řece Cetině, ať už šlo o válečnou kořist nebo drahocenné dary, indikují nejen souvislost s keltskou ideologií a rituálními aktivitami, ale hlavně přijetí a začlenění keltských žoldnéřů, jejich materiální kultury a symboliky do širšího ideologického a náboženského rámce řeckého světa a jeho okrajových území.

Překlad Pavla Seitlová

Seznam autorů

Lucia Benediková
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
lucia.benedikova@gmail.com

Zdeněk Beneš
Ústav archeologické památkové péče
Středních Čech – pracoviště Kounice
Kounice 105
CZ – 289 15 Kounice
zdenek.benes@uappsc.cz

Zora Bielichová
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
zora.miklikova@gmail.com

Jan Bouzek
Ústav pro klasickou archeologii
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Celetná 20
CZ – 116 42 Praha 1
Jan.Bouzek@ff.cuni.cz

Gertrúda Březinová
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
gertruda.brezinova@savba.sk

Gabriela Brežňanová
Krajský památkový úrad
Banská Bystrica
Lazovná 8
SK – 975 65 Banská Bystrica
gabriela.breznanova@pamiatky.gov.sk

Marek Budaj
Slovenské národné múzeum
Historické múzeum
Vajanského nábrežie 2
SK – 810 06 Bratislava
marek.budaj@snm.sk

Radoslav Čambal
Slovenské národné múzeum
Archeologické múzeum
Žižkova 12
SK – 810 06 Bratislava
radoslav.cambal@snm.sk

Ivan Čizmář
Ústav archeologické památkové péče
Brno, v. v. i.
Kaloudova 1321/30
CZ – 614 00 Brno
cizmar@uapp.cz

Hana Čizmářová
Moravské zemské muzeum
Archeologický ústav
Kapucínské náměstí 8
CZ – 659 37 Brno
hcizmarova@mzm.cz

Alžběta Danielisová
Archeologický ústav AV ČR,
Praha, v. v. i.
Letenská 4
CZ – 118 01 Praha 1
danielisova@arup.cas.cz

Krzysztof Demidziuk
Miejskie Muzeum Wrocławia
Muzeum Archeologiczne
ul. A. Cieszyńskiego 9
PL – 53-110 Wrocław
k.demidziuk@wp.pl

Marko Dizdar
Institut za arheologiju
Ljudevita Gaja 32
HR – 10000 Zagreb
mdizdar@iarh.hr

Milúše Dobisíková
Národní muzeum
Václavské náměstí 1700/68,
CZ – 110 01 Praha 1 – Nové Město
miluse.dobisikova@nm.cz

Gabriela Dreslerová
Městské muzeum a galerie Břeclav
sídl. Dukelských hrdinů 2747/4a
CZ – 690 02 Břeclav
gabriela.dreslerova@muzeumbv.cz

Przemysław Dulęba
Instytut Archeologii Uniwersytetu
Wrocławskiego
ul. Szewska 48
PL – 50-139 Wrocław
przemdul@gmail.com

Pavla Ender
Landesamt für Archäologie Sachsen
Zur Wetterwarte 7
D – 01109 Dresden
pawj.ender@t-online.de

Wolfgang Ender
Landesamt für Archäologie Sachsen
Zur Wetterwarte 7
D – 01109 Dresden
wolfgang.ender@lfa.sachsen.de

Martin Furman
Krajský památkový úrad Žilina
Mariánske námestie 19
SK – 010 01 Žilina
martin.furman.za@gmail.com

Petra Goláňová
Ústav archeologie a muzeologie
Filozofická fakulta Masarykovy
univerzity
Joštova 220/13
CZ – 662 43 Brno
golanova@mail.muni.cz

Martin Golec
Katedra historie, sekce archeologie
Filozofická fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
CZ – 779 00 Olomouc
golec@seznam.cz

Jiří Grünseisen
Archaia Brno, z. ú.
Bezručova 78/15
CZ – 601 00 Brno
grunseisen@archaiabrno.cz

Mitja Guštin
Emeritus of University of Primorska
Pusterla 7
SI – 6330 Piran
mitja.gustin@upr.si

Jakub Halama
Vlastivědné muzeum v Šumperku
Hlavní třída 22
CZ – 787 31 Šumperk
jakub.halama@muzeum-sumperk.cz

Karol Hensel
Přírodovědecká fakulta Univerzity
Komenského
Ilkovičova 6
SK – 842 15 Bratislava
hensel1@uniba.sk

Miloš Hlava
Katedra historie, sekce archeologie
Filozofická fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
CZ – 779 00 Olomouc
mihlava@seznam.cz

Zuzana Holubová
Muzeum města Brna
Špilberk 210/1
CZ – 662 24 Brno
holubova@spilberk.cz

Honza Horák
Independent researcher
16 Mallard Court, John Dyde Close
UK – Bishop's Stortford
honza.j.horak@gmail.com

Jan John
Archeologický ústav
Filozofická fakulta Jihočeské univer-
zity v Českých Budějovicích
Branišovská 31a
CZ – 370 05 České Budějovice
jjohn@jcu.cz

Tereza Jošková
Východočeské muzeum v Pardubicích
Zámek 2
CZ – 530 02 Pardubice
joskova@vcm.cz

Jiří Kala
Ústav archeologické památkové péče
Brno, v. v. i.
Kaloudova 1321/30
CZ – 614 00 Brno
kala@uapp.cz

Marek Kalábek
Archeologické centrum Olomouc
U Hradiska 42/6
CZ – 779 00 Olomouc
kalabek@ac-olomouc.cz

Maciej Karwowski
Independent researcher, Vienna, Austria
Staudgasse 17/11
A – 1180 Wien
maciej.karwowski@univie.ac.at

Boris Kavur
University of Primorska
Faculty of humanities

Titov trg 4
SI – 6000 Koper
boris.kavur@upr.si

Jana Klementová
Středočeské muzeum v Roztokách
u Prahy
Zámek 1
CZ – 252 63 Roztoky
klementova@muzeum-roztoky.cz

Václav Kolařík
Archaia Brno, z. ú.
Bezručova 78/15
CZ – 601 00 Brno
vkolarik@archaiabrno.cz

Eva Kolníková
Výstavná 17
SK – 949 01 Nitra
titusaeva@gmail.com

Petr Kos
Ústav archeologické památkové péče
Brno, v. v. i.
Kaloudova 1321/30
CZ – 614 00 Brno
kos@uapp.cz

Roman Krivánek
Archeologický ústav AV ČR,
Praha, v. v. i.
Letenská 4
CZ – 118 001 Praha
krivanek@arup.cas.cz

Lukáš Kučera
Katedra analytické chemie
Přírodovědecká fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci
17. listopadu 12
CZ – 771 46 Olomouc
lukas.kucera@upol.cz

Jan Kysela
Ústav pro klasickou archeologii
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Celetná 20
CZ – 116 42 Praha 1
jan.kysela@hotmail.com

Marek Lečbych
Ústav archeologické památkové péče
Brno, v. v. i.
Kaloudova 1321/30
CZ – 614 00 Brno
lechbych@uapp.cz

Tomáš Mangel
Katedra archeologie
Filozofická fakulta Univerzity
Hradec Králové
Rokitanského 62/26
CZ – 500 03 Hradec Králové 3
tomas.mangel@uhk.cz

J. V. S. Megaw
Department of Archaeology
Flinders University
GPO Box 2100, Australia
AU – South Australia 5001
vincent.megaw@flinders.edu.au

Jana Mihályiová
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
mihalyijana@yahoo.com

Jiří Militký
Národní muzeum
Historické muzeum,
Numismatické oddělení
Vinohradská 1
CZ – 110 00 Praha 1
militky.jiri@seznam.cz

Zuzana Mírová
Ústav pro archeologii
Filozofická Fakulta Univerzity Karlovy
Celetná 20
CZ – 116 42 Praha 1
mirova.z@seznam.cz

Aleš Navrátil
Muzeum města Brna
Špilberk 210/1
CZ – 662 24 Brno
navratil@spilberk.cz

Marek Novák
Ústav archeologie a muzeologie
Filozofická fakulta Masarykovy
univerzity
Joštova 220/13
CZ – 662 43 Brno
361167@mail.muni.cz

Radek Novák
Regionální muzeum a galerie v Jičíně
Valdštejnovo nám. 1
CZ – 506 01 Jičín
novak@muzeumhry.cz

Friederike Novotny
Naturhistorisches Museum Wien –
Anthropologische Abteilung
Burgring 7
A – 1010 Wien
friederike.novotny@nhm-wien.ac.at

Marek Olędzki
Instytut Archeologii
Uniwersytet Łódzki
PL – 90-131 Łódź.
Marek.oledzki@interia.pl

Irena Ostrá
Ústav archeologie a muzeologie

Filozofická fakulta Masarykovy
univerzity
Joštova 220/13
CZ – 662 43 Brno
irena.zenozickova@seznam.cz

David Parma
Ústav archeologické památkové péče
Brno, v. v. i.
Kaloudova 1321/30
CZ – 614 00 Brno
parma@uapp.cz

Matěj Pešta
Kulturní a informační centrum
města Přelouče
Masarykovo náměstí 26
CZ – 535 01 Přelouč
muzeum@kicmp.cz

Miroslav Pleska
Katedra archeologie
Filozofická fakulta Univerzity
Hradec Králové
Rokitanského 62/26
CZ – 500 03 Hradec Králové
m.pleska@seznam.cz

Miroslav Popelka
Ústav archeologické památkové péče
Brno, v. v. i.
Detašované pracoviště Kroměříž
Kojetínská 1247/14
CZ – 767 01 Kroměříž
popelka@uapp.cz

Antonín Přichystal
Ústav geologických věd
Přírodovědecká fakulta Masarykovy
univerzity
Kotlářská 267/2
CZ – 611 37 Brno
prichy@sci.muni.cz

Michal Přichystal
Ústav archeologické památkové péče
Brno, v. v. i.
Kaloudova 1321/30
CZ – 614 00 Brno
prichystal@uapp.cz

Ján Rajtár
Archeologický ústav SAV
Akademická 2

SK – 949 21 Nitra
jan.rajtár@savba.sk

Peter C. Rams
Institut für Urgeschichte
und Historische Archäologie
Universität Wien
Franz-Klein-Gasse 1
A – 1190 Wien
Peter.Rams@univie.ac.at

Vladimír Salač
Archeologický ústav AV ČR,
Praha, v. v. i.
Letenská 4
CZ – 118 01 Praha 1
salac@arup.cas.cz

Pavel Sankot
Národní muzeum
Historické muzeum,
Oddělení pravěku
a antického starověku
Vinohradská 1
CZ – 11000 Praha, Nové Město
pavel_sankot@nm.cz

Lenka Sedláčková
Archaia Brno, z. ú.
Bezručova 78/15
CZ – 601 00 Brno
lsedlackova@archaiabrno.cz

Dominika Schmidtová
Katedra archeologie
Filozofická fakulta Univerzity
Hradec Králové
Rokitanského 62
CZ – 500 03 Hradec Králové 3
dominika.schmidtova@seznam.cz

Joanna Słomska
Instytut Archeologii i Etnologii
Polskiej Akademii Nauk – Ośrodek
Badań nad Dawnymi Technologiami
ul. Tylna 1
PL – 90-364 Łódź
asia2499npm@gmail.com

Tomáš Smělý
ABALON s.r.o.
Branická 32
CZ – 147 00 Praha 4
smely.tomas@centrum.cz

Jacek Soida
Muzeum Śląskie w Katowicach
ul. T. Dobrowolskiego 1
PL – 40-205 Katowice
j.soida@muzeumslaskie.pl

Stanislav Stuchlík
Ústav archeologie
Filozoficko-přírodovědecká fakulta
Slezské univerzity v Opavě
Na Rybníčku 626/1
CZ – 746 01 Opava
s.stuchlik@seznam.cz

Lukáš Šín
Archeologické centrum Olomouc
U Hradiska 42/6
CZ – 779 00 Olomouc
sin@ac-olomouc.cz

Natalie Venclová
Archeologický ústav AV ČR,
Praha, v. v. i.
Letenská 4
CZ – 118 01 Praha 1
venclova@arup.cas.cz

David Vích
Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě
Šemberova 125/I
CZ – 566 01 Vysoké Mýto
vich@centrum.cz

Jiří Waldhauser
Katedra archeologie
Filozofická fakulta univerzity
Hradec Králové
Rokitanského 62/26
CZ – 500 03 Hradec Králové 3
waldhauserj@gmail.com

Tomáš Zeman
Katedra historie, sekce archeologie
Filozofická fakulta
Univerzity Palackého v Olomouci
Na hradě 5
CZ – 779 00 Olomouc
eman11@email.cz

JANTAROVÁ STEZKA V PROMĚNÁCH ČASU

Editoři: Ivan Čižmář, Hana Čižmářová, Alena Humpolová

Poděkování za jazykové korektury: Pavla Ender, Petr Ramsel, Vincent Megaw, Natalie Venclová

Autoři fotografií na předělech kapitol: Lenka Bartíková, Ivan Čižmář, Hana Čižmářová,
Filip Fojtík, Jana Hajná, Tomáš Lauko, Marek Novák, Irena Ostrá, Matthias Rummer,
Tomáš Smělý, Zdeněk Tvrđý, Archiv MZM

Kresby v záhlaví: Alena Krechlerová

Grafický návrh a úprava, návrh obálky: Michaela Tomsová

Tisk: Tiskárna Helbich, a.s., Valchařská 36, 614 00 Brno

Vydavatel: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

První vydání, Brno 2020

ISBN 978-80-7028-534-3